T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DENETİMLİ SERBESTLİK TEDBİRİ UYGULANARAK CEZANIN İNFAZI GERÇEKLEŞTİRİLEN YÜKÜMLÜLERDE ANTİSOSYAL DAVRANIŞ ÖZELLİKLERİ VE DAMGALANMA ALGISININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia Mina ABBAK

HEMŞİRELİK PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DENETİMLİ SERBESTLİK TEDBİRİ UYGULANARAK CEZANIN İNFAZI GERÇEKLEŞTİRİLEN YÜKÜMLÜLERDE ANTİSOSYAL DAVRANIŞ ÖZELLİKLERİ VE DAMGALANMA ALGISININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia Mina ABBAK

HEMŞİRELİK PROGRAMI

Ankara, 2019

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı Gerçekleştirilen Yükümlülerde Antisosyal Davranış Özellikleri Ve Damgalanma Algısının İncelenmesi

Rabia Mina ABBAK

Yüksek Lisans Tezi

23.05.2019

Tez Danışmanı

Dr.Öğr. Üyesi Birgül ÖZKAN

Jüri Üyeleri

Dr.Öğr. Üyesi Ayşegül KOÇ

Dr. Öğr. Üyesi Nesibe GÜNAY MOLU

Dr.Öğr. Üyesi Birgül ÖZKAN

Okuduğumuz ve Savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Ender ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

23/05/2019

Rabia Mina ABBAK

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans yolculuğumda en başından bugüne kadar, hemşireliğe, ruh sağlığına, kişilerarası ilişkilere, kriz yönetimine ve hayata dair pek çok konuda engin bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, güler yüzü, hoşgörü ve motivasyonel tutumu sayesinde beni psikiyatri hemşireliğiyle adeta bir bütün haline getiren ve yolun sonunda bana desteğiyle kendi gücümü keşfetmemi sağlayan, tavsiyelerini hiç unutmayacağım değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Birgül Özkan'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Akademik yaşamımda beni kocaman sevgi dolu bir aile sıcaklığıyla kucaklayarak meslek hayatımda beni büyütmekle kalmayıp, her zaman yanımda olarak desteklerini esirgemeyen başta çok değerli hocam ve Lokman Hekim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nevin Şanlıer, değerli hocam Hemşirelik Bölüm Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Nükhet Bayer, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hatice Karabulut ve değerli hocam Öğr. Gör. Esra Türker Küçükyılmaz olmak üzere, varlıklarından güç aldığım çok değerli araştırma görevlisi hocalarım, sevgili arkadaşlarım Cansu Gevrek, Ebru Ceran, Hande Gül Ulusoy, Merve Sevik, Mustafa Sarı, Şule Kocabaş, Tuğba Tahta ve Lokman Hekim Üniversitesi ailesinin tüm üyelerine sonsuz teşekkür ederim.

Tez çalışmamın resmi kurum izinlerini alırken gösterdikleri yakın ilgiden dolayı; Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı ve Denetimli Serbestlik İl Müdürlüğü yetkililerine,

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde tanıştığım ilk günden bu güne kadar verdikleri katkılardan, bilime ve bilim insanına gösterdikleri samimi ilgilerinden dolayı çok değerli uzman hocalarım Sayın Fatma Betül Bayraktar, Sayın Özlem Karacaoğlu ve Sayın Nermin Özdemir'e çok teşekkür ederim.

Son olarak,

Bu çalışmamı,

Ablam olduğu için dünyanın en şanslı kardeşi olmanın verdiği güç ile onsuz kalmanın dayanılmaz ağırlığı arasında her gün daha çok özlediğim, en kıymetlim, biricik ablacığım Leyla Abbak'a ithaf ediyorum. Nur içinde yat, seni çok seviyorum meleğim…

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **ix**

ABSTRACT ..... **x**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xi**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **xii**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi 1

1.2. Araştırmanın Amacı 4

1.3. Araştırma Soruları 4

2. GENEL BİLGİLER **5**

2.1. Denetimli Serbestlik Sisteminin Tanımı ve Kapsamı 5

2.2. Denetimli Serbestliğin Doğuşu ve Tarihi 6

2.3. Denetimli Serbestlik Sisteminin Dünyadaki Yeri 7

2.4. Denetimli Serbestlik Sisteminin Türkiye'de Gelişimi 8

2.5. Denetimli Serbestlik Sisteminin Yasal Mevzuat Kapsamı 9

2.5.1. Ceza İnfazında Alternatif Denetimli Serbestlik Uygulamaları 9

2.5.2. Denetimli Serbestlik Sisteminde Rehabilitasyon Hizmetleri 11

2.6. Dezavantajlı Olma ve Sosyal Damga 13

2.6.1. Damgalama (Stigmatizasyon) 14

2.6.2. Sosyal Damga ve Suç İlişkisi 15

2.7.Denetimli Serbestlik Yükümlülerinin Psikososyal Rehabilitasyonunda Psikiyatri Hemşiresinin Rolü 16

3. MATERYAL VE YÖNTEM **19**

3.1. Araştırmanın Şekli 19

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri 19

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 20

3.4. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri 20

3.5. Veri Toplama Araçları 20

3.5.1. Sosyodemografik Veri Toplama Formu (Ek-1) 20

3.5.2. Antisosyal Davranış Ölçeği (Ek-2) 20

3.5.3. Genel Damgalanma Algısı Ölçeği (Ek-3) 21

3.5.4. Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri Ölçeği (Ek-4) 22

3.5.5. Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler Ölçeği (Ek-5) 22

3.6. Ölçeklerin Uygulanması ve Verilerin Değerlendirilmesi 23

3.6.1. Uygulama 23

3.6.2. Verilerin Değerlendirilmesi 24

3.7. İstatistiksel Analiz 24

3.8. Araştırmanın Etik Boyutu 25

3.9. Araştırmanın Genellenebilirliği ve Sınırlılığı 25

4. BULGULAR 26

5. TARTIŞMA 39

6. SONUÇ VE ÖNERİLER 43

7. KAYNAKLAR 45

8. EKLER 49

EK-1. Sosyodemografik Veri Toplama Formu

EK-2. Antisosyal Davranış Ölçeği

EK-3. Genel Damgalanma Algısı Ölçeği

EK-4. Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri Ölçeği

EK-5. Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler Soru Formu

EK-6. Etik Kurul Kararı

EK-7. Kurum İzni

EK-8. Özgeçmiş

ÖZET

Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı Gerçekleştirilen Yükümlülerde Antisosyal Davranış Özellikleri ve Damgalanma Algısının İncelenmesi

Denetimli serbestlik tedbiri, mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim ve denetleme planı doğrultusunda hükümlünün yeniden sosyalleşmesi için ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı, bireyin sosyal uyumunu gözeten alternatif ceza infaz modelidir. Bu çalışma, 345 denetimli serbestlik yükümlüsünün psikososyal uyum süreçlerini gözleyerek suça eğilimde antisosyal davranış özellikleri ve damgalanma algısı ilişkisine ışık tutmak amacıyla tanımlayıcı özellikte yapılmıştır. Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri Ölçeği, Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler ölçme formları ile Sosyodemografik Veri Toplama Formu kullanılarak oluşturulan anketler, yükümlüler tarafından kişisel mahremiyetin korunduğu ve gönüllülük esasına dayalı yüzyüze görüşme ortamında uygulanmıştır. Verilerin istatistiksel analizleri IBM SPSS Statistics 22.0 paket programı, sayı, yüzde, frekans, ortalama, standart sapma, Mann Whitney U, Kruskal-Wallis testleri ve Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Normal dağılım göstermeyen değişkenler için parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Çalışmaya katılan yükümlülerin % 91.3'ü erkek, % 8.7'si kadındır. Bireylerin sosyodemografik özellikleri ile damgalanma ölçek puan ortalamaları ve antisosyal davranış ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$).

Bu çalışmanın, ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinin toplum temelli uygulama olan denetimli serbestlik kapsamının güçlendirilmesinde oldukça katkı sağlayacağı önemli bir öngörü oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antisosyal davranış, damgalanma, denetimli serbestlik, psikiyatri hemşireliği

ABSTRACT

Examination Of The Perception Of Antisocial Behavior and Stigmatization Perception In Obliged Employed Persons Subject To Probation Measures

Probation measure is an alternative penal execution model that provides all kinds of services, programs and resources that the convict needs for the socialization of the convict in line with the audit and audit plan and which provides the social cohesion of the individual within the conditions and time specified by the court. This study was conducted in order to shed light on the relationship between antisocial behavior traits and stigma perception by observing the psychosocial adjustment processes of 345 probation officers. The questionnaires which were formed by using Antisocial Behavior Scale, General Stigma Perception Scale, Recent Stigma Experiences Scale, Personal Experiences of Exclusion and Discrimination measurement forms and Sociodemographic Data Collection Form were applied by the obliged parties in a face-to-face interview environment based on personal privacy. Statistical analysis of the data IBM SPSS Statistics 22.0 software, number, percentage, frequency, mean, standard deviation, Mann Whitney U, Kruskal-Wallis tests and Spearman correlation analysis were used. Non-parametric tests were used for variables that do not show normal distribution. 91.3% of the participants were male and 8.7 % were female. There was no significant difference between sociodemographic characteristics and stigmatization scale scores and antisocial behavior scale scores ($p>0,05$).

This study is an important prediction that will contribute to strengthening the scope of probation which is community based practice of mental health and psychiatric nursing.

Keywords: Antisocial behavior, probation, psychiatric nursing, stigmatization

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ADÖ : Antisosyal Davranış Ölçeği

AMATEM : Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi

CGTİHK : Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu

ÇKK : Çocuk Koruma Kanunu

DADKDÖ : Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler Ölçeği

GDAÖ : Genel Damgalanma Algısı Ölçeği

HAYDE : Hayat İçin Değişim Programı

ÖFKESİZ : Öfke Kontrol Programı

SAMBA : Sigara Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı

TCK : Türk Ceza Kanunu

YZYDDÖ : Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri Ölçeği

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Cronbach's Alfa ve Kr20 katsayısına göre ölçeğin güvenirlik sınırları. 23

Tablo 3.2. Antisosyal davranış ölçeği, genel damgalanma algısı ölçeği, yakın zamanda yaşanan damgalanma deneyimleri ve dışlanma ve ayrımcılığa dair kişisel deneyimler ölçeklerine ilişkin normallik dağılımı (n=345). 24

Tablo 4.1. Yükümlülerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin dağılımı (n=345). 26

Tablo 4.2. Antisosyal davranış ölçeği, genel damgalanma algısı ölçeği, yakın zamanda yaşanan damgalanma deneyimleri ve dışlanma ve ayrımcılığa dair kişisel deneyimler ölçek puan ortalamalarının dağılımı (n=345). 27

Tablo 4.3. Yükümlülerin cinsiyet özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı 28

Tablo 4.4. Yükümlülerin doğum yılı özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı 28

Tablo 4.5. Yükümlülerin yaşadığı yer özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı 29

Tablo 4.6. Yükümlülerin mevcut medeni durum özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı 30

Tablo 4.7. Yükümlülerin denetimli serbestlik öncesindeki medeni durum özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı. 31

Tablo 4.8. Yükümlülerin eğitim düzeyi özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı 32

Tablo 4.9. Yükümlülerin cezaevine girme durumuna göre ADÖ, GDA, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı 32

Tablo 4.10. Yükümlülerin cezaevine girme yılına göre ADÖ, GDAÖ, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamalarının dağılımı. 33

Tablo 4.11. Yükümlülerin cezaevine giriş nedenleri özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı. 34

Tablo 4.12. Yükümlülerin denetimli serbestlik yükümlülük süresi özelliğine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı 35
Tablo 4.13. Yükümlülerin çocuk sahibi olma durumuna göre ADÖ, GDA, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı 36
Tablo 4.14. Yükümlülerin bakmakla yükümlü olduğu çocuk sayısına göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı 36
Tablo 4.15. Yükümlülerin şu anda yaşadığı yer özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı. 37
Tablo 4.16. Yükümlülerin ADÖ, GDAÖ, YZYDDÖ ve DADKDÖ arasındaki korelasyon analizi 38

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

Cezalandırıcı adalet sistemine alternatif olarak sunulan denetimli serbestlik modeli toplum temelli bir anlayışla şekillenmiş, suç işleyen ve suça sürüklenen bireylerin toplumsal yaşama uyumunu artırarak rehabilitasyonunu hedef edinmektedir. Hükümlü bireylerin topluma kazandırılması, uyumsuz davranışlarının sağaltımı, hayatını toplumun norm ve kurallarına uygun bir şekilde devam ettirebilmesi, uyumsuz davranışlara tekrar yönelmemesi için denetimli serbestlik kapsamında çeşitli rehberlik ve iyileştirme hizmetleri yürütülmektedir. Bu rehberlik ve iyileştirme faaliyetleri altında bireysel görüşmeler, grup çalışmaları ve seminerler düzenlenmektedir. Gerek suça sürüklenme gerekse uyuşturucu, alkol ve diğer madde kullanımı nedeniyle yürütülen tedavi ve denetimli serbestlik faaliyetlerinin, çocukların ve gençlerin psikososyal ihtiyaçlarına göre şekillendirilecek ve antisosyal davranışlara tekrar yönelmelerini engelleyecek nitelikte olması gerekmektedir (1- 3).

Toplum temelli ceza infazının hedefi sadece bireyin suç davranışının sağaltımını değil, aynı zamanda toplum içinde tedavisini hedef edinmektedir. Denetimli serbestlik uygulamalarında suç işleyen kimse şartlı olarak serbest bırakılmakta ve belirlenen yaptırım, yükümlülük ve tedbirleri belirli bir denetim planı çerçevesinde yerine getirmektedir. Denetimli serbestlik sisteminde birey, suçun sadece sorumlusu değil mağduru olarak da ele alınmakta, onlar için rehberlik, psikososyal yardım gibi hizmetler sunulmaktadır (2).

Denetimli serbestlik; şüpheli, sanık ve hükümlüler hakkında ilgili mahkemeler tarafından verilen infaz kararlarına alternatif ceza ve tedbirlerin uygulanması, bu şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplumda denetim, kontrol ve suç tekrarının önlenmesini içeren iyileştirme faaliyetleri ve uygulamaların bütünüdür (1). Denetimli serbestlik**,** suça eğilimli hükümlü davranışlarına neden olan odakların saptanarak düzeltilmesi, tekrar eden suçların önlenmesi, ceza infaz kurumlarından belli şartlarda tahliye edilen hükümlülerin takip edilmesi, madde bağımlılarının

rehabilitasyonu, hükümlü bireylerin ailesinin psikososyal bakımı ve suç mağdurlarının uğradıkları zararın giderilmesi gibi amaçlar doğrultusunda toplumun korunmasını hedefleyen infaz modelidir. Denetimli serbestlik infaz modeline göre, bireylere denetim ve denetleme planı doğrultusunda sosyal uyumlarının sağlanması ve sürdürülmesine ilişkin program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulamayı ifade etmektedir (4). Denetimli serbestlik yükümlüleri ile yapılan çalışmalara bakıldığında kişilik özellikleri gösterdikleri davranışların belirleyici özelliği olabilmektedir. Bu kapsamda kişilik bozuklukları çok önemlidir. Bu nedenle kişilik bozuklukları için de antisosyal kişilik bozukluklarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Antisosyal kişilik bozukluğu için DSM-V tanı ölçütleri, başka insanların hakkına tecavüz ve bunun sonuçlarına aldırmazlık biçiminde yaygın bir örüntü olarak değerlendirmektedir (4). Suça dönük eylemler, aldatıcılık, dürtüsellik, saldırganlık, sorumsuzluk ve pişmanlık yokluğu gibi durumların en az üçünün varlığını göstermesi gereklidir. Antisosyal yapıdaki kişiler, yasaların suç saydığı davranışları gösterme eğilimindedirler. Bu kişilerin özgeçmişleri araştırıldığında, çocukluk döneminde de yalancılık, evden kaçma, hırsızlık, kavgacılık benzeri davranış bozuklukları gösterdikleri belirlenir. Sürekli ve tutarlı ilişki kuramazlar. Denetimsiz, atak, saldırgan davranış gösterirler ve dürtülerini engelleyemezler. Genellikle suçluluk duygusu duymazlar, pişmanlıkları olsa bile yüzeysel ve geçicidir (5).

Antisosyal davranış özellikleri gösteren bireyler toplum içinde uyumsuz, kural tanımaz ve çoğunlukla toplum tarafından soyutlanan tutumlarından dolayı belirgin olarak dışlanmaktadır. Bu dışlanma ve maruz kaldıkları soyutlanma sonucu farklı boyutlarda damgalanma deneyimi yaşadıkları görülmektedir.

Bu olumsuz duygular cezaevi deneyiminden sonra topluma katılmaya çabalayan bireyler için çeşitli güçlükler doğurmakta ve başarı şanslarını düşürmektedir (6). Damgalanmış bireyler günlük yaşamlarında sık sık ötekileştirilerek, her alanda daha kötü hizmet almak, tehlikeli olarak görülmek, zorbalığa maruz kalmak, suç geçmişinden ötürü acı yüzleşmeler yaşamak gibi örseleyici durumları deneyimlerler. Ayrıca önemli yaşam alanlarında da pek çok ayrımcılık söz konusudur (7). Damgalamanın bireyler üzerindeki en önemli olumsuz etkilerinden biri, kişinin benliğini ve sosyal kimliğini tehdit etmesidir. Major ve

O’Brien (8) damgalanmanın benlik üzerindeki algılanan tehdidinin algılara, bağlamların yorumlanmasına, amaç ve hedeflere ve kişinin kendi karakterine göre değişebileceğini aktarmışlardır. Damgalanmış kişiler diğer insanlardan daha fazla strese maruz kalırlar. Günlük yaşamda sürekli karşılaşılan akut stresörlerya da ayrımcılıkla ortaya çıkan yaşamsal krizler damgayla alakalı stres faktörleri arasında sayılmaktadır (7).

Damgalanmanın en önemli unsurlarından biri dışlanmadır ve hükümlüler cezaevinden çıktıktan sonra topluma yeniden katılımlarında sosyal dışlanmaya maruz kalırlar, bu durum onların toplumun ‘içinde’ yaşamaları, ancak toplumun bir ‘parçası’ haline gelememelerine yol açar (8, 9). Hükümlülerin tehlikeli oldukları, sosyal normları çiğnedikleri, toplum refahına katkı sağlamadıkları ve insanlarda olumsuz duygular uyandırdıklarını söylemek yanlış olmaz. Bu olumsuz duygular cezaevi deneyiminden sonra topluma katılmaya çabalayan bireyler için çeşitli güçlükler doğurmakta ve başarı şanslarını düşürmektedir (8). Sonuç olarak da benlik saygısını yitirme, kendini değersizleştirme, sosyal olarak geri çekilme ve depresyon gibi pek çok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir (9, 10).

Psikiyatri hemşiresi, toplum ruh sağlığını koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici her basamağında aktif rol oynayan önemli bir aktördür.

Toplumun sosyodemografik karakterini iyi analiz ederek antisosyal davranış eğilimli bireyler karşısında uygun stratejiler öngörebilecek beceriye sahiptir. Suç davranışı riski taşıyan bireylerin ceza infazı gerektiren fiil işleyerek yükümlü olmaları halinde toplumun olası damgalayıcı tutumunu, bireyin ve toplumun ruh sağlığını korumak adına psikiyatri hemşiresi savunucu rolü doğrultusunda bu tutumu olumlu perspektife dönüştürebilecek donanımdadır. Bu çalışma, denetimli serbestlik yükümlülerinin psikososyal uyum süreçlerini gözleyerek suça eğilim davranışlarını önleme ve damgalanmayla baş etme becerileri geliştirmelerine yardımcı olma gibi koruyucu ve rehabilite edici yönüyle psikiyatri hemşireliğinin iç dinamiğine ivme kazandırması ve geleceğine ışık tutması açısından katma değeri yüksek bir önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı gerçekleştirilen yükümlülerde antisosyal davranış özellikleri ve damgalanma algısının incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

1.3. Araştırma Soruları

1. Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı gerçekleştirilen yükümlülerde antisosyal davranış özellikleri ne düzeydedir?

2. Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı gerçekleştirilen yükümlülerde genel damgalanma algısıne düzeydedir?

3. Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı gerçekleştirilen yükümlülerin yakın zamanda yaşadığı damgalanma deneyimleri ne düzeydedir?

4. Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı gerçekleştirilen yükümlülerin dışlanma ve ayrımcılığa dair kişisel deneyimleri ne düzeydedir?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Denetimli Serbestlik Sisteminin Tanımı ve Kapsamı

Cezalandırıcı adalet sistemine alternatif olarak sunulan denetimli serbestlik modeli toplum temelli bir anlayışla şekillenmiş, suç işleyen ve suça sürüklenen bireylerin toplumsal yaşama uyumunu artırarak rehabilitasyonunu hedef edinmektedir (11). Hükümlü bireylerin topluma kazandırılması, uyumsuz davranışlarının sağaltımı, hayatını toplumun norm ve kurallarına uygun bir şekilde devam ettirebilmesi, uyumsuz davranışlara tekrar yönelmemesi için denetimli serbestlik kapsamında çeşitli rehberlik ve iyileştirme hizmetleri yürütülmektedir (12). Bu rehberlik ve iyileştirme faaliyetleri altında bireysel görüşmeler, grup çalışmaları ve seminerler düzenlenmektedir. Gerek suça sürüklenme gerekse uyuşturucu, alkol ve diğer madde kullanımı nedeniyle yürütülen tedavi ve denetimli serbestlik faaliyetlerinin, çocukların ve gençlerin psikososyal ihtiyaçlarına göre şekillendirilecek ve antisosyal davranışlara tekrar yönelmelerini engelleyecek nitelikte olması gerekmektedir (13).

Toplum temelli ceza infazının hedefi sadece bireyin suç davranışının sağaltımını değil, aynı zamanda toplum içinde tedavisini hedef edinmektedir. Denetimli serbestlik uygulamalarında suç işleyen kimse şartlı olarak serbest bırakılmakta ve belirlenen yaptırım, yükümlülük ve tedbirleri belirli bir denetim planı çerçevesinde yerine getirmektedir (13, 14). Denetimli serbestlik sisteminde birey, suçun sadece sorumlusu değil mağduru olarak da ele alınmakta, onlar için rehberlik, psikososyal yardım gibi hizmetler sunulmaktadır (14).

Denetimli serbestlik özellikle çocuklar ve gençler için suçun yeniden üretilip öğretildiği cezaevi ortamlarından korunmalarını sağlayan, yeniden suça karışmaları riskini azaltan bir uygulamadır. Cezaevi sistemi damgalanmayı da beraberinde getirmekte, tahliye sonrası mevcut önyargılar nedeniyle birey istihdam olanaklarından yararlanamamakta, topluma adapte olma noktasında engellerle karşılaşmaktadır. Bireyi sosyal yaşamdan soyutlamadan ceza infazına alternatif getiren ve insan hak ve onuruna saygılı olarak kabul edilebilir nitelikteki sistem ‘denetimli serbestlik’ tir (13).

Denetimli serbestlik; suç işlemiş bireyler hakkında ilgili mahkemeler tarafından verilen infaz kararlarına alternatif ceza ve tedbirlerin uygulanarak toplumda denetim, kontrol ve suç tekrarının önlenmesini içeren iyileştirme faaliyetleri ve uygulamaların bütünüdür (15).

Denetimli serbestlik**,** suça eğilimli hükümlü davranışlarına neden olan odakların saptanarak düzeltilmesi, tekrar eden suçların önlenmesi, ceza infaz kurumlarından belli şartlarda tahliye edilen hükümlülerin takip edilmesi, madde bağımlılarının rehabilitasyonu, hükümlü bireylerin ailesinin psikososyal bakımı ve suç mağdurlarının uğradıkları zararın giderilmesi gibi amaçlar doğrultusunda toplumun korunmasıdır. Denetimli serbestlik tedbiri kapsamında bireylere denetim ve denetleme planı doğrultusunda sosyal uyumlarının sağlanması ve sürdürülmesine ilişkin program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulamayı ifade etmektedir (15).

Tarih sayfasında yaklaşık yüz elli yıllık bir geçmişi olan denetimli serbestliğin günümüze kadar uzanan gelişim sürecinde sosyal ve kültürel özelliklere göre şekillenmesi de farklılık göstermiştir.

2.2. Denetimli Serbestliğin Doğuşu ve Tarihi

Denetimli serbestliğin bir hukuk kurumu olarak ortaya çıkışının 150 yıllık bir tarihi vardır. İlk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır (16). Denetimli serbestliğin doğuşuna bakıldığında ilk denetimli serbestlik memurunun John Augustus isimli Boston'lu bir ayakkabıcı olduğu görülmektedir. 1800'lerde, Augustus isimli bu kişi pek çok kişinin kamu düzenini bozdukları gerekçesi ile aldıkları para cezalarını ödemiş, onlara kefil olmuş rehberlik ederek hapse girmelerini engellemiştir. Gönüllü olarak 18 yıl boyunca denetimli serbestlik görevlisi olarak çalışan Augustus'un neredeyse iki bin kişiye rehberlik yaptığı ifade edilmektedir (17).

Denetimli serbestlik Amerika'dan sonra İngiltere daha sonra da Kıta Avrupası'nda uygulanmaya başlanmıştır. Cezaevinin herkes için uygun bir seçenek olmadığı, her zaman istenen amaçlara kişiyi götürmediği göz önüne alınarak denetimli serbestlik uygulamaları desteklenmektedir. Denetimli serbestlik Amerika

ve İngiltere'de çok hızlı yayılırken, Kıta Avrupa'sında 19. yy'nin ikinci yarısından sonra yaygınlık kazanmıştır (18).

Geçen yüzyıllarda, 19. yy'nin başındaki denetimli serbestliğin temeli olarak değerlendirilebilecek uygulamalar dini kurumlar tarafından gönüllülerce yürütülmüştür (11). Ceza adalet anlayışındaki değişimle birlikte suç davranışına yönelen bireye ve onun sosyal psikolojik ihtiyaçlarına odaklanılmaya başlanmıştır. Söz konusu değişim ile birlikte 20. yy başında birçok Avrupa ülkesinde iyileştirme faaliyetlerini gerçekleştirmek ceza adalet sisteminin amaçlarından biri haline gelmiştir ve zamanla bu faaliyetler gönüllüler yerine profesyonellerce yürütülmeye başlanmıştır (18).

Yakın tarihe bakıldığında, 1970'li yıllarından sonra "risk kontrolü / risk yönetimi" kavramı öne çıkmıştır. Bununla birlikte denetimli serbestlik sistemi içinde kişinin yeniden suç işleme riskini öngörerek bunun önüne geçecek denetim ve tedbirlerin uygulanması amaçlanmaktadır (18).

Cumhuriyet dönemindeki denetimli serbestlik uygulamalarının cezanın ertelenmesi ile başladığı söylenebilir. Bu erteleme süresinde ilk başlarda bir denetim öngörülmemektedir. Yürürlüğe 1926 yılında giren 765 sayılı TCK'dan itibaren cezanın ertelenmesi uygulaması devam etmektedir. Bunun dışında eski hükümlülerin toplumla bütünleşebilmeleri için de yasal düzenlemeler söz konusu olmuştur. Yürürlükte bulunan 1475 sayılı İş Kanunu ile eski hükümlü çalıştırma ile ilgili yasal düzenleme yapılmıştır. Buna ek olarak, Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak görev yapan "tahliye sonrası koruma birimi" hükümlülerin toplumla bütünleşmeleri için hizmet vermektedir (14).

2.3. Denetimli Serbestlik Sisteminin Dünyadaki Yeri

Suç ve ceza ilişkisi açısından, yalnız mahkemelerce verilen cezalarla toplumu korumak mümkün değildir. Suç işleyen bireye en uygun yaptırımın uygulanabilmesi için alternatif formüllere ve güvenlik tedbirlerine gereksinim vardır. Yaklaşık iki yüz yıl kadar önce, 19. yüzyılda, hürriyeti bağlayıcı cezaların olumsuz etkilerinin görülmesinin ardından, suçluların rehabilitasyonu, suç davranışlarının iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması şeklinde cezanın caydırıcılık dışında modern amaçlarını

gerçekleştirmenin bir metodu olarak denetimli serbestlik kurumu ortaya çıkmıştır. Alternatif bir infaz sistemi olan denetimli serbestlik Amerika Birleşik Devletleri'nde yüz elli, İngiltere'de yüz yıl önce kurulmuş, Avrupa'da ve diğer bazı ülkelerde uzun yıllardır uygulanmaktadır (19).

Çağdaş ceza infaz sistemi, cezaların kişiselleştirmesini, hapis cezalarına karşı alternatif yaptırımlar ve tedbirler geliştirmeyi, mükerrer suçları önleyici etkenleri güçlendirmeyi ve hükümlünün yeniden topluma kazandırılmasını hedefler. Bu hedefleri gerçekleştirmek üzere denetimli serbestlik uygulamaları tüm gelişmiş ülkelerde ceza infaz sistemlerine sonradan dahil edilmiştir (20).

Bugüne baktığımızda küresel ölçekte ülkelerin kalkınması, kamusal güvenliğin optimizasyonunu gerekli kılmaktadır. Suç ve suçluyla mücadele yalnızca yetkili kolluk birimlerinin ve yargı görevlilerinin değil, suçu sosyal bir sorun olarak algılayan, kontrolünün de sosyal metotlarla olabileceğinin farkında olan resmi ve sivil, bütün toplum kuruluşlarının görevidir (22).

2.4. Denetimli Serbestlik Sisteminin Türkiye'de Gelişimi

Türk ceza adalet ölçeğinde son derece radikal nitelik taşıyan değişikliklerden biri, denetimli serbestlik tedbiri modelidir. Bu sistem; ceza yargılaması, infaz hukuku ve çocuk ceza hukukunun en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Bu düzenlemeler kapsamında; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'yla beraber Türk Hukukuna "denetimli serbestlik" kurumu girmiş ve bu kurumun uygulanması için 20.07.2005 tarihinde 5402 sayılı "Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu" Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur. 05.04.2012 tarihli 6291 sayılı Kanunun 6. md.si ile "Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu" olarak ismi değişmiştir (14).

Çağdaş ceza infaz sisteminin temel amacı; hükümlünün sosyalleşmesini güdülemek, yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, kanunlara ve toplumsal kurallara saygılı, üretken ve sorumluluk taşıyan bir birey olmasını sağlamak ve dolayısıyla toplumu suça ve suçluya karşı korumaktır. Koşullu salıverilmesine iki yıl kalan hükümlü tahliye edilerek cezanın infazına toplum içinde

devam edilmektedir. Dışarıda şarta bağlı olarak geçirilen süre kişinin dış dünyaya uyum sağlama süreci olarak değerlendirilebilir.

Cezanın infazına dışarıda devam edilmesi esnasında kişinin rehabilitasyonuna yönelik ihtiyaçları da göz önünde bulundurulur. Denetimli serbestlik sadece bir infaz kurumu değil, aynı zamanda kişinin toplumla bütünleşmesinin önündeki engelleri kaldırmayı hedefleyen psikososyal temeli olan bir kurumdur. Kişi denetimli serbestlik sistemine dâhil olmasından sonra "yükümlü" olarak anılmaktadır. Yükümlü, denetimli serbestlik müdürlüğünce toplum içinde denetim takip ve iyileştirilmesi yapılan şüpheli sanık veya hükümlüyü ifade eder (12, 14, 24).

2.5. Denetimli Serbestlik Sisteminin Yasal Mevzuat Kapsamı

Denetimli serbestlik olarak ifade edilen yasa; Ceza İnfaz Kanunu'nun 105/A maddesi ile yapılan düzenlemelerden oluşmaktadır. Söz konusu yasaya bağlı olarak 2005 yılında ise, Denetimli Serbestlik Ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Yönetmeliği hazırlanmıştır. Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 107. maddesi ile koşullu salıverilme uygulaması düzenlenmektedir. Buna göre, iyi halli hükümlülerin koşullu salıverilme tarihlerinden bir yıl önce tahliyelerine imkân tanınmaktadır. Kasten öldürme, kasten yaralama, örgütlü suçlar, uyuşturucu imal ve ticareti gibi bazı suçlar kapsam dışı bırakılmıştır.

Denetimli serbestlik modern ceza adalet sistemlerinde sadece bir infaz kurumu olarak değerlendirilemez. Denetimli serbestliğin içeriğinde kişiye yüklenen bazı sorumluluklar sınırlamalar olduğu kadar rehberlik ve yardım hizmetleri de bulunmaktadır.

2.5.1. Ceza İnfazında Alternatif Denetimli Serbestlik Uygulamaları

Ceza adalet sistemi içinde pek çok denetimli serbestlik uygulaması olduğundan bahsedilmektedir. Bunlar kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar şeklinde olabildiği gibi hükmün açıklanmasının geri bırakılması, şarta bağlı erken tahliye, tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri ve cezanın koşullu salıverilme tarihine kadar denetimli serbestlik tedbiri kullanılarak infazı gibi uygulamaları da içerebilmektedir.

Denetimli serbestlik hem bir infaz hem de bir iyileştirme modelidir. Bu modele göre başlıca infaz şekilleri; kamu hizmeti cezaları, elektronik kelepçe ile takip, eğitim programlarına devam kararları, rehberlik ve iyileştirme tedbirleri olarak kendini göstermektedir (19).

Kamu hizmeti cezaları kısa süreli hapis cezasına seçenek tedbir olarak verilebildiği gibi cezasının koşullu salıverilme tarihinden bir yıl öncesini denetimli serbestlik altında geçirecek olan hükümlüler için uygulanabilmektedir.

Mahkemece kendisine adli para cezası verilip de ödemeyen hükümlüler bir kamu kurumunda ücretsiz çalışarak cezalarını yerine getirirler.

Elektronik kelepçe ile takip denetimli serbestlik uygulamalarından biridir. Kişi hakkında mahkemece belirlenen konutu terk etmemek, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek, belirlenen yer ve bölgelere gitmemek gibi tedbirlerin takibi amacı ile elektronik izleme uygulanabilmektedir. Bunlara ek olarak, ceza infaz kurumunda son bir yılı kaldığı için denetimli serbestlik tedbiri altında serbest bırakılan yüksek riskli hükümlüler ve yaşları nedeniyle cezaları konutta infaz edilenler de elektronik kelepçe ile izlenmektedir.

Ülkemizde son yıllarda yapılan çalışmalar, tutuklu, hükümlü ve denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylerin günlük yaşamda baş etmek zorunda kaldıkları sorunlar ve öncelikli ele alınması gereken ihtiyaçlarını ortaya koyar niteliktedir. Sözü edilen sorunlardan başlıcaları, suç işlemiş bireylerin ceza infaz kurumuna veya denetimli serbestlik tedbiri altına girmeden önceki yaşamlarında çoğunlukla düşük sosyoekonomik düzeyde, toplum kurallarına uymada zorlanan, yaşamlarının en az bir döneminde bağımlılık yapıcı madde kötüye kullanımı fiili işlemiş, genellikle ceza infaz kurumuna girmeden önce adli sicil kaydı bulunan kişiler olmalarıdır. İlaveten, bu bireylerin öncelikli ele alınması gereken ihtiyaçlarına bakıldığında, ailelerinin geçimi için en çok nakdi yardım, aile içi iletişimin güçlendirilmesi, aile ve yakın çevreden görecekleri sosyal destek, sağlık hizmetlerine erişim, akademik ve mesleki eğitim faaliyetlerinin planlanması şeklinde sıralanmaktadır (52).

Denetimli serbestlik modern ceza adalet sistemlerinde sadece bir infaz kurumu olarak değerlendirilemez. Denetimli serbestlik modelinde kişiye yüklenen bazı

sorumluluklar ve sınırlamalar olduğu kadar rehberlik ve rehabilitasyon hizmetleri de bulunmaktadır.

2.5.2. Denetimli Serbestlik Sisteminde Rehabilitasyon Hizmetleri

Denetimli serbestlik uygulamaları sonucunda yükümlülerin suç davranışından uzaklaşması ve yeniden sosyalleşmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda yükümlülere verilen rehabilitasyon hizmetleri, bireylerin yeniden günlük yaşamını ve bireysel rollerini sürdürmesini motive eden metodolojik programların bütünü olarak ifade edilmektedir.

Yeniden sosyalleştirmede hükümlünün, suça neden olan davranışının sonuçlarını anlaması ve yaptığı yanlışın meydana getirdiği olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak için gerekenleri yapmaya hazır olması sağlanmaya çalışılmaktadır (63).

Denetimli serbestlik sisteminin başlıca rehberlik ve iyileştirme çalışmaları bireysel görüşme grup çalışmaları ve seminer programlarıdır. Her yükümlü ile en az 3 bireysel görüşme yapılmaktadır. Görüşmelerin sayısı yükümlülerin risk durumuna göre belirlenmektedir. Risk durumu ARDEF kısaltması ile anılan, Araştırma geliştirme soru formunu yükümlüye uygulamak sureti ile belirlenmektedir. Teste göre, yükümlü düşük, orta veya yüksek riskli çıkabilmektedir. Yükümlünün katılacağı seminer ve bireysel görüşme sayısı risk durumuna göre arttırılmaktadır (20, 21, 22).

Grup çalışma programları dört başlık altında toplanmıştır. Söz konusu programlar;

- Sigara Alkol Bağımlılığı Farkındalık Programı,
- Hayat için Değişim Programı,
- Öfke Kontrol Programı,
- Aile Eğitim Programı

olarak belirlenmiştir.

Madde kullanan bireylerin maddeyi kötüye kullanımı sonucu adli vaka olarak tutanakla işlediği fiilin sabit görülmesinden sonra bu bireyler, “Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün 2006/19 sayılı Denetimli Serbestlik

Tedbirleri Uygulanan Kişilerin Tedavilerine İlişkin Genelge"si kapsamında toplum sağlığının korunması ve iyileştirilmesi amacıyla uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanan veya bağımlısı olan bireylerin topluma kazandırılması hedeflenmektedir (23).

Bu hedefe göre bağımlılara yönelik denetimli serbestlik tedbir ilkeleri doğrultusunda bağımlılık tedavi merkezlerine sevk edilen bireyler belli periyodik aralıklarla klinik laboratuvar bulguları değerlendirildikten sonra denetimli serbestlik infaz ve koruma kurulları tarafından ilgili birimlere gönderilmektedir. Tedavi altına alınan bireyler ileri tetkik ve tedavi için, madde bağımlılığı tedavi merkezine veya madde bağımlılığı tedavi merkezlerinin içinde olduğu hastanede yer alan psikiyatri servislerine sevk edilmektedirler.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği gereği (42) haklarında madde bağımlılığından kurtulması amacıyla tedavi kararı verilen yükümlüler infaz ve koruma kurullarınca yetkilendirilenrehabilitasyon programı koordinatörleri tarafından takip ve kontrolü sağlanmaktadır (24).

Denetimli serbestlik sistemine dahil edilen bireyler, tedavinin sona ermesinden itibaren bir yıl boyunca uygulanan rehberlik çalışmalarına katılmakla yükümlü olmaktadır (25).

Denetimli serbestlik bağlantısıyla madde bağımlılığı tedavi merkezine gelmiş ancak daha yoğun bir tedavi gereksinimi uygun görülen bireyler için, gerektiğinde yatışları yapılarak AMATEM'in tedavi prosedürleri kapsamında hem tıbbi hem psikososyal tedavi programına dahiledilebilmektedir. Böylece bu kişilere devlet tarafından hem bağımlılıktan kurtulabilmeleri için sağlık sistemiyle bağlantı kurularak tedavi imkânı sunulmakta; hem de ceza almaları önlenmiş olmaktadır (47).

Denetimli serbestlik yükümlüsü olduğundan itibaren ceza infazı gerçekleşen yükümlüler, sosyal rol ve sorumluluklarını yerine getirirken karşılaştıkları birtakım sorunlar; bununla birlikte almış oldukları cezanın kendilerinde meydana getirdiği vicdani yük, duyulan utanç ve tüm bunların baskısı altında ezilirken gördüğü dışlayıcı tutum ve örselenme neticesinde farklı damgalamalara maruz kalmaktadır.

Damgalama, toplumda içinde hassas ve incinebilir özelliklere sahip olan kişilerin yanı sıra, onların yakın çevrelerini, aile yaşamlarını, sosyal etkileşim alanlarını da son derece olumsuz etkilemektedir. Suç geçmişi olan veya yükümlü bireyler damgalanma nedeniyle çoğunlukla toplumdan mücerret bir yaşamı tercih ederek yalnızlığa sürüklenmektedir.

2.6. Dezavantajlı Olma ve Sosyal Damga

Toplumsal sapma, suç ve yaptırımlar söz konusu olduğunda; sosyal dışlanma ve damgalanma, toplumdan soyutlanma gibi toplumsal ayrışmaya yol açan temel süreçleri irdelemek önemlidir ve suç bu anlamda bozulmuş ve örselenmiş bir kimliğe işaret eder (30, 32). Goffman (1963) damgalanmayı toplumsal kabul görme engeli olan kişilerin temsiliyeti üzerinden tanımlayarak, damgalanan bireylerin dezavantajlı grubu oluşturma biçimlerini tartışır. Birey bu dezavantajlı konumuyla sosyal ilişki ağları içerisinde daha az kabul görmekte ve daha az istenilir olmaktadır. Bu bağlamda damgalanma aynı zamanda "bozulma" kavramına da göndermede bulunur. Stiker'in aktardığına göre bozulma kavramının öncüsü olan Morel, alkolikler, suçlular, bedensel bozuklukları olanlar, kısa boylular, şişmanlar, beyaz ırkın dışında kalan diğer bozulanlar da bu gruba dâhil edilebilmektedir. Bozulma düşüncesi “kusursuz” bir insan anlayışından veya ortalama tanımlamalardan uzaklaşma ve dolayısıyla düşkünlük olarak algılanmaktadır. Bu durumdaki bir birey dışlanmış olmakla birlikte ötekiliğin dezavantajlı öğeleriyle baş etme durumuyla da karşı karşıya kalmaktadır. Sosyal dışlanma, topluma kabul edilme ve toplumla bütünleşmeyi ifade eden sosyal içerilmenin karşıtı olarak ele alınmakta; sosyal bağların birey ve toplum arasında kültürel ve ahlaki açıdan kopması olarak tanımlanmaktadır (31, 33-36). Fransa’da 1960’lı yıllarda tartışılmaya başlanan dışlanma kavramı yoksulluğa ideolojik ve üstü kapalı bir şekilde referansta bulunmak, dezavantajlı grupları tanımlamak için kullanılmıştır. Bununla birlikte dışlanma kavramı; çoğu zaman sınıf altı, yoksulluk, eşitsizlik, yabancılaşma, irtibatsızlık, yoksunluk, marjinallik, toplumla bütünleşememe gibi kavramları ifade etmek için de kullanılmaktadır (32, 37, 38). Bu yoksunluk türü, toplumdan topluma ve koşullara göre değişkenlik göstererek, genel olarak yaşam kaynaklarından, güvenceden, daimi istihdamdan, gelirden, mülkiyetten, barınmadan, en temel veya yaygın tüketim seviyesinden, eğitimden, kültürel sermayeden, refah devletinin

sağladığı imkânlardan, vatandaşlık veya hukukta eşitlik ilkesinden, demokratik katılım süreçlerinden, kamusal ürün ve hizmetlerden, cinsiyet eşitliğinden, aile ve sosyal ilişkilere varana kadar yaygın spektrumda etkileşim alanını olumsuz etkilemektedir (33, 39).

2.6.1. Damgalama (Stigmatizasyon)

Kelime anlamı olarak "Damga" kişiyi işaretleyen bir utanç ve aşağılama işareti, yara izi, leke gibi kavramları ifade etmektedir (27).

Genel anlamıyla damgalama, bir kişi veya bir olay karşısında itibarı zedeleyen, gözden düşüren, aşağılayıcı ve örseleyici bir tavır veya olumsuz bir davranış sergilemektir. Damgalama, damgalanan bireye daha az değer verme davranışı, bu etiketi taşıyan insanların daha az istenebilir ve neredeyse insan gibi algılanmaması olarak tarif edilmiştir (28). Damgalanan kişiye, damgalanma neticesinde bireysel ve toplumsal imajını zedeleyen utanç verici bir etiket yaftalanmaktadır. Damgalamanın temelinde olumsuz inançlar ve bunun sonucu olan önyargı yer almaktadır. Bu önyargılı davranışlar beraberinde ayrımcılık ve dışlama davranışlarını getirir. Damgalama kişilerarası ilişkilerde ayrımcılık ya da kabul edilmezlik boyutunda yaşanmaktadır. Ayrımcılık toplumdaki kişi ya da grupların diğerlerini damga ve önyargı nedeniyle bazı hak ve menfaatlerden yoksun bırakmasıdır. Böylece damga, bazen en az hastalığın kendisi kadar tehlikeli olmaktadır (19, 28).

Tıp eğitimi ve hemşirelik eğitimi sırasında psikiyatri eğitiminin temellerinin öğrencilere aktarılması, tıp eğitimindeki psikiyatri stajının uzun tutulması, psikiyatri dışı hekimlere yönelik hizmet içi eğitim ya da seminerlerin düzenlenmesi ve konsültasyon-liyezon uygulamasının yaygınlaştırılması önerilmiştir. Psikiyatri kliniğinde çalışan hemşirelerin olumlu rol model olmalarının öğrenci hemşirelerin bu kliniklerde çalışma isteğini arttıracağı belirtilmiştir (29).

2.6.2. Sosyal Damga ve Suç İlişkisi

Yavuz (2016) kapatma ve hapis cezasının tarihsel sürecini anlattığı çalışmasında; bireylerin karşılaştıkları travmatik durumları suç ve damga ilişkisini vurguladığı çalışmasında "suçlu" ve "eski bir hükümlü" olarak "tehlikeli" bir kişi olduklarını belgelemeden hayatlarını sürdürmelerinin çok zor olduğundan söz etmiştir. Söz konusu dönemde yani suçlu olarak kapatılma ve sonrasında, "damgalanma", suçlu olarak konumlandırılma birey için telafi edilemez bir duruma dönüşmektedir. Bu düşünceden hareketle, genel kamusal eğilimin hükümlüyü, itibarsız, güvenilmeyen, suçlu, dürüst olamayan, korkulacak ve tehlikeli kişi olarak tanımlama yönünde olduğu söylenebilir. Bireyin resmi ceza alması ve onun potansiyel suçlu olarak görülmesi; damgalanma düzeylerini artırmakta ve işgücü piyasasına girmesini sosyal yaşama dahil olmasını zorlaştırarak bütün toplumsal ilişkilerini yeniden örgütlemesine neden olmaktadır (34). Yükümlü profiline dair bir diğer önemli nokta bu kişilerin iş bulamayacaklarına kesin kanaat getirmiş olmaları dolayısı ile iş aramaktan bile vazgeçmiş olmalarıdır. İş arama sürecinde birçok defa damgalama ile yüzleşmiş olan yükümlünün cesareti kırılmakta ve iş aramaktan vazgeçmektedir. Bu duruma düşük eğitim düzeyi ve vasıfsız oluşu da önemli bir katkı yapmaktadır. Yükümlülerin iş arama sürecinde yaşadıklarına dair anlatılara yükümlülere ilişkin bulguların tartışıldığı bölümde ayrıntılı bir şekilde yer verilmiş olduğundan burada sadece denetimli serbestlik uzmanlarının gözlemleri neticesinde oluşturdukları yükümlü profiline ilişkin tartışmalar bağlamında yer verilmektedir. Yükümlüler için iş arama süreci damgalanma deneyimini en keskin şekilde yaşadıkları alanlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Yükümlünün suç döngüsüne geri dönmesinin temelleri bu süreçte atılmaktadır. Temel olarak işverenler kişinin suç geçmişini öğrendiklerinde ya direk kişiyi kovma ya da kişinin durumundan istifade etme yoluna gitmektedirler.

Bu aynı zamanda onun fiili toplumsal kimliği ile varsayılan toplumsal kimliği arasındaki uyuşmazlığa göndermede bulunur. Bu durum kapatma sonrası aşamalarda da devam etmektedir. Schneider ve Mckim'in yaptığı bir araştırmaya göre denetimli serbestlik sürecindeki bireyler birincil olarak işverenler, kolluk kuvvetleri ve toplum tarafından damgalamaya maruz kalmaktadır (35). Aynı çalışmaya göre örneklemin yarısı işverenlerin kendilerine negatif bir tutum içinde olduğunu ifade etmiştir.

Normal olmayan hatta "sapan" olarak kabul edilen bireyler, toplumun dışına itilerek toplumsal baskının, ötekileştirmenin ve ayrımcılığın sadece söylemsel düzeyi ile değil aynı zamanda somut eylemleri ile karşılaşmaktadır. Dolayısıyla yeniden topluma katılma ve rehabilite edilme olasılıkları zayıflamaktadır.

DSM-V tanı kriterlerine göre B kümesi kişilik bozuklukları arasında yer alan antisosyal kişilik bozukluğunda; kişiler arası ilişkilerde uyumsuzluk, bozgunculuk, sahtekarlık, hırsızlık ve dolandırıcılık, kumara düşkünlük, aile yaşamında ve sosyal yaşamda sorumsuzluk, rol süreçlerinde bozulma ve tekrarlanan suç davranışları gibi belirtiler yaygın olarak gözlenmektedir (19, 36).

Antisosyal eğilimli kişiler, dürtülerini kontrol edemezler ve saldırgan davranış biçiminde bulunabilirler. Bu kişilerde; süperego tam gelişmemiş gibidir. Bu yüzden genelde saldırgan bir davranış gösterdiklerinde suçluluk duygusu hissetmezler. Onlar için haz ilkesi ve elde edecekleri dürtüsel doyum her şeyin üstünde yer almaktadır. Toplum tarafından hoş görülmeyecek davranışlarda bulunduklarında ise kendilerini haklı konuma getirebilmek için savunma mekanizmalarını devreye sokarlar (59).

Toplumsal kurallara uymakta zorlandıkları ve duygu ve dürtülerini de kontrol edemedikleri için suç işleme ihtimalleri yüksektir. Bu durum çevresindeki ilişkilerini de olumsuz yönde etkilediği için sosyal destek anlamında eksik kalmalarına sebep olabilir. Sosyal destek eksik olduğu durumda da yalnızlık daha ön plana çıktığı için olumsuz yaşantıları ve antisosyal eğilimleri artabilmektedir. Ayrıca aile içerisindeki iletişim ve bağın zayıf olması, çocuğu kapsayan ve örnek olabilecek bir ebeveynin olmayışı da antisosyal eğilimleri arttırabilmektedir (60).

2.7. Denetimli Serbestlik Yükümlülerinin Psikososyal Rehabilitasyonunda Psikiyatri Hemşiresinin Rolü

Ceza infaz sistemin soruşturma aşamasından infaz sonrasına uzanan uygulama sahasına bakıldığında her uygulamaya ilişkin beklenen faydanın sağlanabilmesi için yetkin personele gereksinim görülmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (md 3, 5, 25) veBirleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (md 6, 7) yaşam hakkı, sağlık

hakkı ilekötü muamele, istismar ve işkencenin önlenmesine yönelik kapsamlı düzenlemeler yer almaktadır (47).

Ceza infaz kurumlarında bulunan bireylerin sağlık hizmetlerine erişimde eşitliğin sağlanması adına, "BM Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar" 1955'te Cenevre'de toplanan "Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine Birinci Birleşmiş Milletler Konferansı" tarafından kabul edilmiş ve "Ekonomik ve Sosyal Konsey"in 31 Temmuz 1957 tarihli ve 663 C (XXIV) sayılı ve 13 Mayıs 1977 tarihli ve 2076 (LXII) sayılı kararlarıyla onaylanmıştır.

*"*1. *Her kurumda, psikiyatriden de anlayan en az bir nitelikli sağlık görevlisi hizmet verir. Kurumdaki sağlık hizmetleri, toplumun veya ulusun genel sağlık yönetimiyle yakın ilişki içinde düzenlenir. Kurumdaki sağlık hizmetleri, psikiyatrik vakalarda teşhisi ve gerektiğinde ruh sağlığındaki normal dışı olan halleri tedavi etmeye imkân verecek şekilde düzenlenir.*

Mahkûmlar cezaevine girdiklerinde ve orada bulundukları süre içerisinde herhangi bir yersiz gecikme olmaksızın ve tutukluluk rejimlerine bakılmaksızın, gerekirse sağlık durumları itibarıyla her zaman bir doktora veya tam mesleki tecrübeye sahip olan bir hemşireye müracaat etme imkânına sahip olmalıdır. Bütün tutuklular cezaevine alınmalarında uygun olan bütün tıbbi uygulamalardan yararlandırılmalıdır. Akli dengesizliğin, cezaevine psikolojik adaptasyonun, uyuşturucu kullanımından kaynaklanan zararlı belirtilerin, hap ve alkol bağımlılığının ve bulaşıcı ve kronik durumların üzerinde özel bir önemle durulmalıdır.

2. Mahpusların sağlık gereksinimlerini karşılayabilmek için, mahpusların sayılarına, sirkülasyonuna ve ortalama sağlık durumlarına dayalı olarak, büyük ceza infaz kurumlarında devamlı surette doktorlar ve tecrübeli hemşireler bulundurulmalıdır."

Kararda ayrıca; mahpuslara sağlık eğitimi verilmesi, sağlık görevlilerinin mesleki eğitiminin iyi olması, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi, uyuşturucu ile mücadele, ilaç kullanımı gibi konularda da tavsiye niteliğinde hükümlere yer verilmiştir (47).

Tavsiye niteliğinde alınan kararların günümüzde uygulama sahasında ne yazık ki somut yaptırım gücüne sahip olmadığı görülmektedir. Ülkemizde 2015 yılında Adalet Bakanlığı istatistiklerine göre, hükümlü ve tutuklu sayısı 164.461 olmasına rağmen, ceza infaz kurumlarında yalnızca 464 tane "sağlık memuru" kadrosunda çalışan personel bulunmaktadır (2). Sağlık memuru kadrosu hangi sağlık profesyonelinin istihdamına karşılık gelmekte olduğu bilinmemekle birlikte, "hemşire" kadrosunda çalışan kimsenin olmaması son derece çarpıcı bir veri olarak üstünde durulması gerekmektedir.

Toplumda geçmişten günümüze bireyin ve toplumun sağlığının korunması, hastalıkların tedavisi, iyilik halinin sürdürülmesi ve insan gereksinimlerinin karşılanmasında bilimsel kanıtlara dayalı bakım veren, danışmanlık, hasta savunuculuğu, liderlik ve üstün etik değerleri benimsemesiyle daima hemşireler rol model görülmektedir. Psikiyatri hemşirelerinin, toplumun güvenliğini tehdit eden suç unsurlarının işlenmesini önlemede olduğu kadar, cezai yaptırım gerektiren fiil işlemiş bireyin hükümlülük nedeniyle maruz kaldığı dışlanma, ayrımcılık ve damgalanmayla mücadele konusunda sahip olduğu beceri, bu bireylere yaklaşıma ilişkin toplum temelli ruh sağlığı hizmetlerine katma değer kazandıracaktır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Şekli

Bu çalışma, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı gerçekleştirilen yükümlülerde antisosyal davranış özellikleri ve damgalanma algısının incelenmesi amacıyla tanımlayıcı nitelikte yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı'na bağlı Ankara Denetimli Serbestlik İl Müdürlüğü'nde yapılmıştır.

Kurumda, kişi hakkında mahkemeler tarafından TCK 50,51 ve 191; CGTİHK 107 ve 110/2; CMK 231/8 maddeleri gereğince verilen hapis cezasına alternatif yaptırım veya tedbirlere hükmedilmesi ve mahkeme tarafından yüklenen yükümlülüklere uyulması halinde verilen cezanın hapse girmeden toplum içinde infaz edilmesi hükmüne istinaden denetimli serbestlik yükümlülüklerini yerine getirmek için kuruma düzenli olarak gelen kişiler bulunmaktadır. Bu kişilerin arasında, mahkemelerce tedavi ve denetimli serbestlik kararı verilen uyuşturucu veya uyarıcı madde kullananlar ve bulunduranlar öncelikle Sağlık Bakanlığı'na bağlı Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri'nde (AMATEM) tedavi altına alınmaktadır. Bağımlılık tedavisi gören bireylere bir yıl süreyle denetimli serbestlik müdürlüğündeki görevli uzmanlar tarafından rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilir. Kurumda verilen rehberlik hizmeti, kişinin zararlı alışkanlıklar edinebileceği çevrelerden uzak kalması ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda yükümlüye öğütte bulunup yol gösterme; sosyal çevresi ile görüşerek istişarelerde bulunularak; yükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişmenin takip edilmesi konularını içermektedir. Rehberlik hizmetlerinden sorumlu uzman olarak, sosyal çalışmacılar, sosyologlar, psikologlar ve hizmet içi eğitim yoluyla yetkilendirilen denetimli serbestlik koruma kurulu memurları çalışmaktadır.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

"Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı" kapsamında Ankara'da bulunan takriben 27 bin yükümlü arasından evreni belli olmayan örneklem belirleme metoduyla 350 kişiye ulaşılmıştır.

Çalışmaya dahil edilen bireyler, çalışmayı kabul eden 18 yaşından büyük, okuma yazma bilen, kadın ve erkek yetişkin denetimli serbestlik yükümlülerinden oluşmaktadır.

3.4. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkenleri antisosyal davranış ölçeği, genel damgalanma algısı, yakın zamanda yaşanan damgalanma deneyimleri ölçeği ve dışlanma ve ayrımcılığa dair kişisel deneyimler ölçek puan ortalamalarıdır.

Bağımsız değişkenler ise sosyodemografik veri toplama formu başlığı altında yöneltilmiş olan, cinsiyeti, doğum yılı, sosyodemografik sorulardır.

3.5. Veri Toplama Araçları

3.5.1. Sosyodemografik Veri Toplama Formu (Ek-1)

Araştırma kapsamında örneklem grubuna bireysel tanıtıcı özelliklerin belirlenmesi amacıyla hazırlanan "Sosyodemografik Veri Toplama Formu" kullanılmıştır. Anket formunda katılımcıların doğum yılı, cinsiyeti, yaşadığı yer, mevcut ve yükümlü olmadan önceki medeni durumu, eğitim düzeyi, cezaevine en son girdiği tarih, ceza alma nedeni, mesleği gibi bilgi toplama amaçlı sorular bulunmaktadır.

3.5.2. Antisosyal Davranış Ölçeği (Ek-2)

Kartallar (1996) tarafından geliştirilmiş ve toplam 37 maddeden oluşturulan ölçekte, maddelere verilebilecek tepkiler "Doğru" ve "Yanlış" şeklinde belirtilmiştir. Ölçekten alınabilecek puanlar minimum sıfır (0), maksimum otuz yedi (37) arasında değişmekte olup, yüksek puanlar yüksek düzeyde antisosyal eğilimi ifade etmektedir.

Ölçekte bulunan maddeler bireyler tarafından kendilerine uygunluk derecelerine göre doğru veya yanlış şeklinde cevaplandırılmaktadır. Elde edilen cevaplar beklentiye uygun cevaplarla karşılaştırılır. Bireyin beklentiye uygun olarak verdiği her bir cevap "1" puan olarak değerlendirilmektedir. Bireyin beklentiye uygun olarak cevaplandırdığı soruların toplamı o bireyin antisosyal davranış ölçeğinden almış olduğu toplam puanı göstermektedir. Bu ölçekten alınabilecek en düşük puan "0" en yüksek puan ise "37" dir. Ölçekten alınan yüksek bir puan yüksek düzeyde antisosyal eğilimi, düşük bir puan ise düşük düzeyde antisosyal eğilimi göstermektedir. Ölçekte herhangi bir kesme veya dereceleme noktası yahut alt ölçek bulunmamaktadır. Yalnızca toplam puanlar üzerinden bireyler ve gruplar arasında karşılaştırma yapılması mümkün olabilmektedir (37). Bu çalışmanın cronbach alfa değeri 0,992 bulunmuştur.

3.5.3. Genel Damgalanma Algısı Ölçeği (Ek-3)

Bu çalışmada, damga algısı 'genelleştirilmiş başkasının' gözünden ölçülmüştür. Yani çalışmada katılımcılardan 'toplumun genelinin' genel olarak eski hükümlüler ya da kişisel olarak kendileri hakkında ne düşündükleri konusundaki algıları sorulmuştur. Toplumun 'genel olarak' eski hükümlüler hakkındaki düşünceleri konusundaki algılarını ölçen bir ölçeğin en önemli boyutları; tehlikeli olarak görülmek, korkulmak, güvenilmemek, sahtekâr olarak görülmek, hor görülmek, kaçınılmak ve uzak durulmak, istihdam gibi bazı fırsatlardan engellenmek ve ayrımcılığa uğramak olarak sıralanabilir (11). Eski hükümlülerin hem genel hem de kişisel seviyede damgalanma algılarını ölçmek için Lebel'in (2006) Link ve arkadaşlarının (1989) değerden düşürme-ayrım ölçeği ve Harvey'in (2001) damgalama ölçeğinin maddelerini değiştirerek ve yeni maddeler ekleyerek oluşturmuş olduğu "Genel ve Kişisel Damgalanma Algısı Ölçekleri", Türkçeye uyarlanarak ve değiştirilerek kullanılmıştır. Cevaplar "kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" arasında değişen 5 puanlı likert tipi ölçek ile alınmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar eski hükümlülerin damgalandığına dair daha yüksek bir inanışa işaret etmektedir. Genel Damgalanma Ölçeği'ndeki maddelerin güvenirliğini hesaplamak için iç tutarlılık katsayısı olan "Cronbach Alpha" hesaplanmıştır. Güvenirliğine ilişkin bulunan alpha ve açıklanan varyans değerine

göre Genel Damgalanma Algısı Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir araç olduğu anlaşılmıştır.

Genel Damgalanma Algısı Ölçeği'nin puanı hesaplanırken maddelerin değerleri toplandıktan sonra madde sayısına bölünerek (aritmetik ortalama) ölçek puanı elde edilir. Bu çalışmanın cronbach alfa değeri 0,980 bulunmuştur.

3.5.4. Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri Ölçeği (Ek-4)

Katılımcıların eski hükümlü veya yükümlü olmalarından dolayı son dönemde yaşadıkları gerçek damgalanma deneyimlerini ölçebilmek adına 'Son üç ayda ya da cezaevinden çıktığınız andan itibaren (üç aydan az ise) eski bir hükümlü olduğunuz için çevrenizden olumsuz davranışlar ya da tutumlar hissettiniz mi?' ve 'Son üç ayda ya da cezaevinden çıktığınız andan itibaren (eğer üç aydan az ise) eski bir hükümlü olarak açıkça ayrımcılığa uğradığınız oldu mu?' şeklinde iki soru yöneltilmiştir. Bu sorular Markowitz'in (1998) ruhsal bozukluklar yaşayan hastalar için kullanmış olduğu anketten uyarlanmıştır. 'Hiçbir zaman' dan 'Sürekli' arasında değişen 5 puanlı Likert tipi ölçek kullanılmış, yüksek skorlar katılımcının son dönemde damgalanma deneyimini sıklıkla yaşadığını belirtmektedir (12). Bu çalışmanın cronbach alfa değeri 0,963 bulunmuştur.

3.5.5. Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler Ölçeği (Ek-5)

Son dönemde deneyimlenen damgalanmanın yanı sıra çalışmada genel olarak reddedilme ve ayrımcılığa maruz kalma deneyimleri ile ilgili 6 maddelik bir ölçek bulunmaktadır. Katılımcılara eski hükümlü olmalarından dolayı yaşamları boyunca iş bulma, ev kiralama, sosyal hayat vb. gibi belirli olaylarda reddedilme ile karşılaşıp karşılaşmadıkları sorulmuştur. Cevaplar 'hiçbir zaman' ve 'sürekli' arasında değişen 5 puanlık Likert tipi ölçek kullanılarak alınmıştır. Yüksek skorlar katılımcıların yaşamları boyunca algılanan reddedilme ve damgalanmanın gerçek örneklerine sık sık maruz kaldıklarını göstermektedir. Güvenirliğine ilişkin bulunan alpha ve açıklanan varyans değerine göre "Dışlanma Ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler Ölçeği"nin geçerli ve güvenilir bir araç olduğu anlaşılmıştır. Ölçeğin puanı hesaplanırken maddelerin değerleri toplandıktan sonra madde sayısına bölünerek

(aritmetik ortalama) ölçek puanı elde edilmiştir. Bu çalışmanın cronbach alfa değeri 0,814 bulunmuştur.

Veri toplama araçlarının güvenirliği Tablo 3.1'de gösterilmektedir.

Tablo 3.1. Cronbach's Alfa ve Kr20 katsayısına göre ölçeğin güvenirlik sınırları.

• Ölçek güvenilir değildir.	$0.00< \alpha <0.40$
• Ölçek düşük güvenirliktedir	$0.40<\alpha <0.60$
• Ölçek oldukça güvenilirdir	$0.60<\alpha <0.80$
• Ölçek yüksek derece de güvenilir	$0.80<\alpha<1.00$

Tablo 3.1'de yer alan Cronbach's Alpha değerlerine göre, Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler soruları incelenmiş olup, sırasıyla Cronbach's Alpha değerleri 0,992, 0,980, 0,963 ve 0,814 olarak belirlenmiştir. Bu değerlere göre, bütün ölçeklerde iç tutarlılığı ölçmek amacıyla elde edilen değerlerin çok iyi düzeyde güvenilir sonuçlar verdiği söylenebilir.

3.6. Ölçeklerin Uygulanması ve Verilerin Değerlendirilmesi

3.6.1. Uygulama

Araştırmaya katılan bireylere yaş, cinsiyet, yaşadığı yer, medeni hali, eğitim düzeyi, cezaevine en son girdiği tarih, ceza alma nedeni, mesleği gibi kendilerine ilişkin özellikleri tanıtan "Sosyodemografik Veri Toplama Formu" (Ek-1), bireylerin antisosyal davranış gösterme düzeyini ölçen "Antisosyal Davranış Ölçeği" (Ek-2) ile "Genel Damgalanma Algısı" (GDAÖ) (Ek-3), "Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri" (YZYDDÖ) (Ek-4), "Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler" (DADKDÖ) (Ek-5) değerlendirme ve ölçme formları uygulanmıştır. Anketler, birebir görüşme yöntemiyle yükümlülerin mahremiyetlerini koruyacak şekilde isimleri ve özel bilgileri ses veya görüntü kaydı alınmadan doldurulmuştur.

3.6.2. Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS 22.0 İstatistik paket programı kullanıldı. Katılımcıların anketteki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin betimsel istatistiksel veriler elde edildi.

3.7. İstatistiksel Analiz

Ölçeklerin güvenirlik analizi yapıldı. Ölçeklerin ortalama skorları üzerinden Kolmogorov-Simirnov yöntemi ile ölçeklerin normallik sınaması test edildi. Kolmogorov-Simirnov normallik testi sonuçlarına göre, normal dağılım göstermeyen değişkenlerin karşılaştırılmasında parametrik olmayan testler (Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis testi) kullanılarak değerlendirildi. Ölçekler arasındaki ilişki Spearman's rpn korelasyon katsayısı ile değerlendirilmiş olup, sonuçlar %95 güven aralığında, $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi.

Çalışmada elde edilen verilerin normal dağılım sınaması Tablo 3.2'de gösterilmektedir.

Tablo 3.2. Antisosyal davranış ölçeği, genel damgalanma algısı ölçeği, yakın zamanda yaşanan damgalanma deneyimleri ve dışlanma ve ayrımcılığa dair kişisel deneyimler ölçeklerine ilişkin normallik dağılımı (n=345).

	Kolmogorov-Smirnov[a]		
	İstatistik	**S.d**	**p**
Antisosyal Davranış Ölçeği	0,259	345	0,000
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	0,215	345	0,000
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	0,174	345	0,000
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	0,131	345	0,000

Tablo 3.2' deki değerlere göre, n=345 gözlem değerine sahip veri seti Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler p değerlerinin <0,05 anlamlılık düzeyinde olmasından dolayı normal

dağılıma uygun olmadığı görülmektedir. Normal dağılıma uygun olmayan değişkenler üzerinden parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

3.8. Araştırmanın Etik Boyutu

Çalışmanın "Etik Kurul Onayı" Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 28.06.2018-32 tarih ve karar no., 2018-234 araştırma sıra no. ile alınmıştır (EK-6). Araştırmanın yapılacağı Ankara Denetimli Serbestlik İl Müdürlüğü'ne çalışmanın içeriğine ilişkin ayrıntılı dilekçe yazılıp Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü aracılığıyla gerekli yazılı izinler alınmıştır. Araştırmaya katılımda kişilerin istekli olmalarına dikkat edilmiştir. Araştırmayı kabul eden kişilere anket uygulaması öncesinde araştırmanın amacı açıklanmış, nasıl doldurulacağı ve ne kadar zaman alacağı konusunda bilgi verilmiştir.

3.9. Araştırmanın Genellenebilirliği ve Sınırlılığı

Araştırma, Ankara Denetimli Serbestlik İl Müdürlüğü'ne rehberlik ve rehabilitasyon seminerlerine gelen yükümlü gruplarıyla yapıldı. Denetimli serbestlik tedbirlerinden kamu yararına çalıştırılan veya madde kullanımından yükümlülük kapsamına giren bireyler kendi içlerinde gruplandırılıp başka kurumlarda çalışan yükümlülere ulaşılarak örneklem hacmi genişletilebilir, damgalanma ve antisosyal davranış düzeyleri ile yükümlü oldukları ceza infaz tedbirinin etkileri karşılaştırılabilir. Bireylerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin sadece bir işte çalışıp çalışmadığı değil bir meslek sahibi olup olmadığı değerlendirilebilir. İlaveten, anket formlarında geçen uzun cümlelerin karmaşık kavramların cevaplamayı oldukça zorlaştırdığı ve yükümlülerin anketi tamamlamakta isteksiz oldukları görülmüştür. Bunun yanı sıra, Denetimli Serbestlik Müdürlüğü İnfaz ve Koruma Kurulları, Cumhuriyet Başsavcılığı gibi kurumlarla görüşme ve yazışma sürecinde sağlık profesyoneli bir araştırmacı olarak kurumsal prosedürlere yabancılık durumu, dolayısıyla resmi izinlerin bürokratik hiyerarşide izlediği yolun uzun sürmesi, çalışmanın önemli sınırlılıkları arasında bulunmaktadır.

4. BULGULAR

Yükümlülerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımı Tablo 4.1'de gösterilmektedir.

Tablo 4.1. Yükümlülerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin dağılımı (n=345).

Tanıtıcı Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Erkek	315	91.3
Kadın	30	8.7
Doğum Yılı		
1953-1966	22	6.4
1967-1980	115	33.3
1981-1994	197	57.1
1995-2000	11	3.2
Yaşadığı Yer		
Büyükşehir	340	98.6
Köy	5	1.4
Mevcut Medeni Durum		
Evli	254	73.6
Boşanmış	39	11.3
Bekar/Yalnız	52	15.1
Denetimli Serbestlik Yükümlüsü Olmadan Önceki Medeni Durum		
Evli	167	48.4
Boşanmış	91	26.4
Nişanlı/sözlü	30	8.7
Bekar/yalnız	57	16.5
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	84	24.3
Ortaokul	99	28.7
Lise	101	29.3
Yüksek okul/üniversite	61	17.7
Cezaevine Girme Durmu		
Hayır	122	35.4
Evet	223	64.6
Cezaevine Giriş Yılı		
2005-2016	40	18.0
2016 ve Sonrası	182	82.0
Cezaevine Giriş Nedeni		
Dolandırıcılık	33	14.9
Gasp	26	11.7
Hırsızlık	48	21.6
Tehdit	31	14.0
Yaralama	45	20.3
Diğer	39	17.6
Denetimli Serbestlik Yükümlülük Süresi		
2-4 Ay	72	20.9
5-8 Ay	79	22.9
9-12 Ay	116	33.6
13- 16 Ay	39	11.3
17- 20 Ay	21	6.1
20 Ay ve Sonrası	18	5.2
Çocuk Sahibi Olma		
Evet	222	64.3
Hayır	123	35.7

Tablo 4.1. (devam) Yükümlülerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin dağılımı (n=345).

Bakmakla Yükümlü Olduğu Çocuk Sayısı		
1-4 çocuk	205	92.3
5 ve üzeri çocuk	17	7.7
Denetimli Serbestlik Yükümlüsü Olduktan Sonra Herhangi Bir Mesleki Eğitim Programına Katılıp Katılmadığı		
Evet	96	27.8
Hayır	249	72.2
Denetimli Serbestlik Yükümlüsü Olmadan Önce Bir İşte Çalışıp Çalışmadığı		
Çalışıyordum	321	93.0
Çalışmıyordum	24	7.0
Şu Anda Yaşadığı Yer		
Kendi evim/dairem	236	68.4
Bir aile üyesinin sahip olduğu evde	51	14.8
Diğer	58	16.8

Tablo 4.1'de yükümlü bireylerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı yer almaktadır. Yükümlülerin %91.3' ünün erkek, %57.1'inin 25-38 yaş arasında, %98.6'sının büyükşehirde yaşadığı, %73.6'sının mevcut medeni durumu evli, %48.4'ünün denetimli serbestlik yükümlüsü olmadan önceki medeni durumu evli, %29.3'ünün eğitim düzeyi lise, %64.6'sının daha önce cezaevine girmiş olduğu saptanmıştır.

Yükümlülerin %82'sinin cezaevine 2016 yılı ve sonrasında girdiği, %21.6'sının cezaevine giriş nedeni hırsızlık, %33.6'sının denetimli serbestlik yükümlülük süresi 9-12 ay olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.2. Antisosyal davranış ölçeği, genel damgalanma algısı ölçeği, yakın zamanda yaşanan damgalanma deneyimleri ve dışlanma ve ayrımcılığa dair kişisel deneyimler ölçek puan ortalamalarının dağılımı (n=345).

Ölçekler	$\bar{x}$±**SS**	**Median**	**Min-Max**
Antisosyal Davranış Ölçeği	0.46±0.44	0.32	0-1
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	3.19±1.12	3.55	1-5
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	2.53±1.28	2.50	1-5
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	2.25±0.93	2.14	1-4.43

Tablo 4.2'de yer alan verilere göre 345 yükümlünün Antisosyal Davranış Ölçeği puanı ortancası 0.46±0.44, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği puanı ortancası; 3.19±1.12, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri puanı ortancası;

2.53±1.28, Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler puanı ortancası; 2.25±0.93 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.3. Yükümlülerin cinsiyet özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	**Cinsiyet**	**N**	$\bar{x}$**±SS**	**Median**	**Min-Max**	**Z değeri**	**p**
Antisosyal Davranış Ölçeği	Erkek	312	0.45±0.43	0.32	0-1	-1.135	0.256
	Kadın	30	0.56±0.46	0.71	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	Erkek	315	3.20±1.12	3.55	1-5	-0842	0.400
	Kadın	30	3.02±1.16	3.02	1-5		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	Erkek	315	2.52±1.29	2	1-5	-0.990	0.322
	Kadın	30	2.70±1.19	3	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	Erkek	315	2.24±0.93	2.14	1-4.43	-0.470	0.638
	Kadın	30	2.39±0.98	2.14	1-4.43		

Mann Whitney U testi, *p<0.05

Tablo 4.3'teki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının cinsiyete göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.4. Yükümlülerin doğum yılı özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı

Değişkenler	**Doğum Yılı**	**N**	$\bar{x}$**±SS**	**Median**	**Min-Max**	χ^2	**p**
Antisosyal Davranış Ölçeği	1953-1966	22	0.43±0.46	0.25	0-1	3.396	0.335
	1967-1980	114	0.52±0.44	0.36	0-1		
	1981-1994	195	0.43±0.43	0.32	0-1		
	1995-2000	11	0.50±0.44	0.54	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	1953-1966	22	3.39±1.33	4	1-5	3.370	0.338
	1967-1980	115	3.13±1.07	3	1-5		
	1981-1994	197	3.18±1.12	3.55	1-5		
	1995-2000	11	3.62±1.36	4	1-5		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	1953-1966	22	2.66±1.48	2.75	1-5	0.295	0.961
	1967-1980	115	2.56±1.29	2.50	1-5		
	1981-1994	197	2.52±1.28	2	1-5		
	1995-2000	11	2.32±1.01	2	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	1953-1966	22	2.11±1.01	2	1-4.43	0.914	0.822
	1967-1980	115	2.28±0.98	2.28	1-4.43		
	1981-1994	197	2.25±0.89	2.14	1-4.43		
	1995-2000	11	2.38±1.04	2.14	1-4.43		

Kruskal Wallis Testi,* p<0.05

Tablo 4.4'teki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının doğum yılına göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.5. Yükümlülerin yaşadığı yer özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	**Yaşadığı Yer**	**N**	$\bar{x}$±**SS**	**Median**	**Min-Max**	**Z değeri**	**p**
Antisosyal Davranış Ölçeği	Büyükşehir	337	0.46±0.44	0.32	0-1	-0.874	0.382
	Köy	5	0.63±0.41	0.64	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	Büyükşehir	340	3.18±1.12	3	1-5	-1.705	0.088
	Köy	5	4.00±1.22	4	1-5		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	Büyükşehir	340	2.53±1.29	2.5	1-5	-0.984	0.325
	Köy	5	3.00±1.00	3	2-4		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	Büyükşehir	340	2.25±0.93	2.25	1-4.43	-0.041	0.967
	Köy	5	2.31±0.63	2.14	1.43-4		

Mann Whitney U testi,* p<0.05

Tablo 4.5'teki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının yaşadığı yere göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.6. Yükümlülerin mevcut medeni durum özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	Mevcut Medeni Durum	N	$\bar{x}$±SS	Median	Min-Max	χ^2	p	İkili Karşılaştırma
Antisosyal Davranış Ölçeği	Evli	251	0.47±0.44 0.50±0.45 0.39±0.42	0.32	0-1	1.262	0.532	-
	Boşanmış	39		0.32	0-1			
	Bekar/Yalnız	52		0.32	0-1			
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	Evli	254	3.26±1.10 2.64±1.17 3.23±1.10	3.55	1-5	9.623	0.008*	1-2 1-3
	Boşanmış	39		3	1-5			
	Bekar/Yalnız	52		3.55	1-5			
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	Evli	254	2.51±1.26 2.44±1.21 2.77±1.46	2	1-5	1.197	0.550	-
	Boşanmış	39		2	1-5			
	Bekar/Yalnız	52		2.75	1-5			
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	Evli	254	2.26±0.93 2.31±0.98 2.17±0.90	2.42	1-4.43	0.682	0.711	-
	Boşanmış	39		1.85	1-4.43			
	Bekar/Yalnız	52		2.07	1-4.43			

Kruskal Wallis Testi , *p<0.05

Tablo 4.6.'daki veriler hesaplandığında; Genel Damgalanma Algısı Ölçeği'nin mevcut yaşadığı yere göre istatistiksel anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (p<0.05). Bu farklılığın kaynağının belirlenmesi amacıyla ikili karşılaştırılmalar yapılmıştır. Bu ikili karşılaştırmanın sonucunda; evli ile bekar/yalnız ve boşanmış arasında anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Genel Damgalanma Algısı Ölçeği'nin mevcut medeni duruma göre ortalamaları incelendiğinde en yüksek evli, en düşük boşanmış bireylerin arasında olduğu belirlenmiştir.

Antisosyal Davranış Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının mevcut medeni duruma göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p>0.05).

Tablo 4.7. Yükümlülerin denetimli serbestlik öncesindeki medeni durum özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	**Denetimli Serbestlik Yükümlüsü Olmadan Önceki Medeni Durum**	**N**	$\bar{x}$±**SS**	**Median**	**Min-Max**	χ^2	**p**
Antisosyal Davranış Ölçeği	Evli	166	0.50±0.45	0.32	0-1	3.047	0.384
	Boşanmış	89	0.47±0.43	0.32	0-1		
	Nişanlı/Sözlü	30	0.39±0.43	0.29	0-1		
	Bekar/Yalnız	57	0.39±0.41	0.32	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	Evli	167	3.09±1.11	3	1-5	3.242	0.356
	Boşanmış	91	3.32±1.17	4	1-5		
	Nişanlı/Sözlü	30	3.17±1.06	3.88	1-5		
	Bekar/Yalnız	57	3.28±1.11	3.55	1-5		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	Evli	167	2.47±1.25	2	1-5	1.957	0.581
	Boşanmış	91	2.53±1.35	2.50	1-5		
	Nişanlı/Sözlü	30	2.82±1.41	2.75	1-5		
	Bekar/Yalnız	57	2.61±1.22	2.50	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	Evli	167	2.21±0.95	2.14	1-4.43	0.853	0.837
	Boşanmış	91	2.22±0.87	2.14	1-4.43		
	Nişanlı/Sözlü	30	2.30±0.95	2.28	1-4.43		
	Bekar/Yalnız	57	2.40±0.96	2.71			

Kruskal Wallis Testi, *p<0.05

Tablo 4.7'deki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının denetimli serbestlik yükümlüsü olmadan önceki medeni durumuna göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.8. Yükümlülerin eğitim düzeyi özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x}$±SS	Median	Min-Max	χ^2	p
Antisosyal Davranış Ölçeği	İlkokul	83	0.43±0.44	0.32	0-1	3.503	0.320
	Ortaokul	99	0.52±0.44	0.32	0-1		
	Lise	99	0.41±0.43	0.32	0-1		
	Yüksek Okul/Üniversite	61	0.49±0.44	0.32	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	İlkokul	84	3.25±1.11	3	1-5	2.378	0.498
	Ortaokul	99	3.12±1.17	3.55	1-5		
	Lise	101	3.11±1.11	3	1-5		
	Yüksek Okul/Üniversite	61	3.34±1.09	3.55	1-5		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	İlkokul	84	2.52±1.38	2	1-5	0.823	0.844
	Ortaokul	99	2.57±1.16	2.50	1-5		
	Lise	101	2.51±1.32	2	1-5		
	Yüksek Okul/Üniversite	61	2.54±1.31	2	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	İlkokul	84	2.26±0.83	2.42	1-4.43	3.753	0.289
	Ortaokul	99	2.32±1.00	2.14	1-4.43		
	Lise	101	2.10±0.89	2.14	1-4.43		
	Yüksek Okul/Üniversite	61	2.40±0.99	2.42	1-4.43		

Kruskal Wallis Testi,* p<0.05

Tablo 4.8'deki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının eğitim düzeyi durumuna göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.9. Yükümlülerin cezaevine girme durumuna göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	Cezaevine Girme Durumu	N	$\bar{x}$±SS	Median	Min-Max	Z değeri	p
Antisosyal Davranış Ölçeği	Hayır	120	0.47±0.44	0.32	0-1	-0.203	0.839
	Evet	222	0.46±0.43	0.32	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	Hayır	122	3.19±1.17	3.27	1-5	-0.259	0.795
	Evet	223	3.19±1.10	3.55	1-5		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	Hayır	122	2.59±1.34	2	1-5	-0.196	0.844
	Evet	223	2.51±1.25	2.50	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	Hayır	122	2.25±0.92	2.28	1-4.43	-0.248	0.804
	Evet	223	2.25±0.94	2.14	1-4.43		

Mann Whitney U testi, *p<0.05

Tablo 4.9'daki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının cezaevine girme durumuna göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.10. Yükümlülerin cezaevine girme yılına göre ADÖ, GDAÖ, YZYDD ve DADKD ölçek puan ortalamalarının dağılımı.

Değişkenler	Cezaevine Girme Yılı	N	$\bar{x}$±SS	Median	Min-Max	Z değeri	p
Antisosyal Davranış Ölçeği	2005-2016	39	0.59±0.42	0.54	0-1	-2,19	0.028*
	2016 ve Sonrası	182	0.43±0.43	0.32	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	2005-2016	40	3.33±1.15	4	1-5	-0.955	0.34
	2016 ve Sonrası	182	3.17±1.09	3	1-5		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	2005-2016	40	2.56±1.28	3	1-5	-0.369	0.712
	2016 ve Sonrası	182	2.50±1.25	2.50	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	2005-2016	40	2.19±0.93	1.85	1-4.43	-0.357	0.721
	2016 ve Sonrası	182	2.27±0.94	2.28	1-4.43		

Mann Whitney U testi *p<0.05

Tablo 4.10'daki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği cezaevine girme yılına göre istatistiksel anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (p<0.05). Antisosyal Davranış Ölçeği'nin cezaevine girme yılına göre puan ortalamaları incelendiğinde 2005-2016 yılı arasındaki yükümlülere göre 2016 ve sonrası yükümlülerin antisosyal davranış özelliği eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının cezaevine girme yılına göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.11. Yükümlülerin cezaevine giriş nedenleri özelliklerine göreADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	Cezaevine Giriş Nedeni	N	$\bar{x}$±SS	Median	Min-Max	χ^2	p
Antisosyal Davranış Ölçeği	Dolandırıcılık	33	0.57±0.43	0.43	0-1	8.204	0.145
	Gasp	26		0.32	0-1		
	Hırsızlık	48	0.48±0.45	0.32	0-1		
	Tehdit	31		0.32	0-1		
	Yaralama	44	0.42±0.42	0.27	0-1		
			0.51±0.44				
	Diğer	39	0.32±0.39	0.43	0-1		
			0.52±0.47				
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	Dolandırıcılık	33	3.27±1.06	4	1-5	1.914	0.861
	Gasp	26		4	1-5		
	Hırsızlık	48	3.37±1.04	3	1-5		
	Tehdit	31		3	1-5		
	Yaralama	45	3.11±1.14	3.88	1-5		
			3.17±0.91				
	Diğer	39	3.18±1.28	3	1-5		
			3.15±1.08				
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	Dolandırıcılık	33	2.94±1.30	3	1-5	7.288	0.2
	Gasp	26		2.25	1-5		
	Hırsızlık	48	2.31±1.33	2.50	1-5		
	Tehdit	31		2	1-5		
	Yaralama	45	2.63±1.24	2.25	1-5		
			2.29±1.33				
	Diğer	39	2.37±1.18	2.50	1-5		
			2.53±1.14				
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	Dolandırıcılık	33	2.15±1.00	1.85	1-4.43	8.448	0.133
	Gasp	26		2.57	1-4.43		
	Hırsızlık	48	2.32±0.87	2.57	1-4.43		
	Tehdit	31		1.57	1-4.43		
	Yaralama	45	2.40±0.93	2.14	1-4.43		
			1.83±0.85				
	Diğer	39	2.32±0.96	2.14	1-4.43		
			2.38±0.96				

Kruskal Wallis Testi, *p<0.05

Tablo 4.11'deki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve

Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının cezaevine giriş nedenine göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.12. Yükümlülerin denetimli serbestlik yükümlülük süresi özelliğine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	**Denetimli Serbestlik Yükümlülük Süresi**	**N**	$\bar{x}$±**SS**	**Median**	**Min-Max**	χ^2	**p**
Antisosyal Davranış Ölçeği	2-4 Ay	71	0.48±0.43	0.32	0-1	3.700	0.593
	5-8 Ay	77	0.48±0.43	0.32	0-1		
	9-12 Ay	116	0.45±0.44	0.32	0-1		
	13- 16 Ay	39	0.53±0.47	0.43	0-1		
	17- 20 Ay	21	0.30±0.38	0.18	0-1		
	20 Ay ve Sonrası	18	0.45±0.47	0.22	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	2-4 Ay	72	3.12±1.15	3	1-5	2.455	0.783
	5-8 Ay	79	3.26±0.99	3.55	1-5		
	9-12 Ay	116	3.20±1.12	3.21	1-5		
	13- 16 Ay	39	3.33±1.13	3.72	1-5		
	17- 20 Ay	21	2.92±1.14	3	1-5		
	20 Ay ve Sonrası	18	3.11±1.50	3.88	1-5		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	2-4 Ay	72	2.51±1.22	2	1-5	5.900	0.316
	5-8 Ay	79	2.40±1.23	2.50	1-5		
	9-12 Ay	116	2.64±1.36	2	1-5		
	13- 16 Ay	39	2.74±1.31	3	1-5		
	17- 20 Ay	21	2.10±1.23	2	1-5		
	20 Ay ve Sonrası	18	2.67±1.26	2.75	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	2-4 Ay	72	2.28±1.05	2.42	1-4.43	2.304	0.806
	5-8 Ay	79	2.31±0.88	2.42	1-4.43		
	9-12 Ay	116	2.17±0.89	2.14	1-4.43		
	13- 16 Ay	39	2.19±0.87	2.47	1-4.43		
	17- 20 Ay	21	2.40±1.15	2.71	1-4.43		
	20 Ay ve Sonrası	18	2.45±0.71	2.57	1-4.43		

Kruskal Wallis Testi,*p<0.05

Tablo 4.12'deki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının denetimli serbestlik yükümlülük süresine göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.13. Yükümlülerin çocuk sahibi olma durumuna göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	Çocuk Sahibi Olma	N	$\bar{x}$±SS	Median	Min-Max	Z değeri	p
Antisosyal Davranış Ölçeği	Evet	219	0.44±0.44	0.32	0-1	-1.727	0,084
	Hayır	123	0.51±0.43	0.32	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	Evet	222	3.18±1.14	3.55	1-5	-0.133	0.894
	Hayır	123	3.21±1.09	3	1-5		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	Evet	222	2.52±1.24	2.50	1-5	-0.089	0.929
	Hayır	123	2.56±1.36	2	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	Evet	222	2.22±0.89	2.14	1-4.43	-0.601	0.548
	Hayır	123	2.31±1.01	2.42	1-4.43		

Mann Whitney U testi, *p<0.05

Tablo 4.13'teki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının çocuk sahibi olma durumuna göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.14. Yükümlülerin bakmakla yükümlü olduğu çocuk sayısına göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	Bakmakla Yükümlü Olduğu Çocuk Sayısı	N	$\bar{x}$±SS	Median	Min-Max	Z değeri	p
Antisosyal Davranış Ölçeği	1-4 çocuk	203	0.45±0.44	0.32	0-1	-1.563	0.118
	5 ve üzeri çocuk	16	0.28±0.40	0	0-1		
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	1-4 çocuk	205	3.16±1.16	3.55	1-5	-0.213	0.831
	5 ve üzeri çocuk	17	3.31±0.91	3.66	1-4		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	1-4 çocuk	205	2.54±1.26	2.50	1-5	-0.482	0.630
	5 ve üzeri çocuk	17	2.32±0.95	2	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	1-4 çocuk	205	2.22±0.88	2.14	1-4.43	-0.426	0.670
	5 ve üzeri çocuk	17	2.29±0.93	2.42	1-3.43		

Mann Whitney U testi, *p<0.05

Tablo 4.14'teki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının bakmakla yükümlü olduğu çocuk sayısına göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.15. Yükümlülerin şu anda yaşadığı yer özelliklerine göre ADÖ, GDA, YZYDD VE DADKD ölçek puan ortalamaları dağılımı.

Değişkenler	**Şu Anda Yaşadığı Yer**	**N**	**$\bar{x}$±SS**	**Median**	**Min-Max**	**χ^2**	**p**
Antisosyal Davranış Ölçeği Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	Kendi evim/dairem	234	0.46 ±0.44	0.32	0-1		
	Bir aile üyesinin sahip olduğu evde	51	0.48±0.43	0.32	0-1	0.239	0.625
	Diğer	57	0.45±0.45	0.32	0-1		
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	Kendi evim/dairem	236	3.16±1.15	3	1-5		
	Bir aile üyesinin sahip olduğu evde	51	3.09±1.09	3.55	1-4.33	0.132	0.716
	Diğer	58	3.41±1.02	4	1-5		
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	Kendi evim/dairem	236	2.48±1.28	2	1-5		
	Bir aile üyesinin sahip olduğu evde	51	2.69±1.24	2.50	1-5	1.583	0.208
	Diğer	58	2.64±1.36	2.50	1-5		
Antisosyal Davranış Ölçeği	Kendi evim/dairem	236	2.23±0.94	2.14	1-4.43		
	Bir aile üyesinin sahip olduğu evde	51	2.26±0.98	2.14	1-4.43	0.151	0.698
	Diğer	58	2.32±0.83	2.71	1-3.43		

Kruskal Wallis Testi, *p<0.05

Tablo 4.15 'teki veriler hesaplandığında; Antisosyal Davranış Ölçeği, Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler algılarının şu andaki yaşadığı yere göre istatistiksel anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (p> 0.05).

Tablo 4.16. Yükümlülerin ADÖ, GDAÖ, YZYDD ve DADKD arasındaki korelasyon analizi.

Spearman's rho		Antisosyal Davranış Ölçeği	Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler
Antisosyal Davranış Ölçeği	**r**	1.000	0.080	-0.011	0.055
	p		0.140	0.833	0.307
	n	342	342	342	342
Genel Damgalanma Algısı Ölçeği	**r**	0.080	1.000	.044	0.092
	p	0.140		.417	0.088
	n	342	345	345	345
Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri	**r**	-0.011	0.044	1.000	0.030
	p	0.833	0.417		0.575
	n	342	345	345	345
Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler	**r**	0.055	0.092	0.030	1.000
	p	0.307	0.088	0.575	
	n	342	345	345	345

*p<0.05

Korelasyon analizi iki sayısal ölçüm arasında doğrusal bir ilişki varlığını, var ise bu ilişkinin büyüklüğü ve yönün ne olduğunu saptamak amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Değişkenlerin normal dağılıma uygun olmamasından dolayı Spearman korelasyon kullanılarak değişkenler arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Tablo 4.16'da yer alan değerlere göre; Antisosyal Davranış Ölçeği ile Genel Damgalanma Algısı Ölçeği, Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri, Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler ölçekleri arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Genel Damgalanma Algısı Ölçeği ile Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ve Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler ölçekleri arasında istatistiksel anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri ile Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler ölçekleri arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

5. TARTIŞMA

Denetimli serbestliğin suç davranışına bağlı olarak kişilerin yaşayacağı damgalanmayı azaltacağı düşünülmektedir. Suç davranışına yönelen bireylerin sosyal ve psikolojik sorunlarını çözmelerinde onlara destek olarak, cezaevi deneyimi yaşamalarının önüne geçip hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatif olarak seçenek yaptırımlarla infazı gerçekleştirme yoluna gidilmesinin ardında damgalanmadan hükümlüyü koruyarak toplumun onu kazanmasının önündeki engellerin kaldırılması amaçlanmaktadır.

Bu araştırmada damgalanmayı azaltacağı düşünülen denetimli serbestlik sistemi uygulanarak cezanın infazı gerçekleştirilen yükümlülerin antisosyal davranış özellikleri ve damgalanma deneyimleri tanımlayıcı çerçevede ele alınmıştır.

Suç fiili işleyen bireyler, vicdani rahatsızlık ve algıladıkları toplumsal baskı nedeniyle derin bir utanç yaşamakta, dolayısıyla hatalarının başkalarınca bilinmesine karşı çıkmaktadırlar. Çalışmaya katılan yükümlülerin yarıdan fazlası denetimli serbestlik alternatifiyle cezalarının infaz edilmesinin, suç geçmişlerinintoplum tarafından fark edilmeyi engellediğini düşünmektedir (40).

Her ne kadar denetimli serbestlik sistemi cezaevinin kişiyi örseleyici etkilerinin önüne geçeceği öngörülse de, yükümlülerin denetimli serbestlik sistemine özgü başka damgalanma deneyimleri yaşamasına neden olmaktadır.

Toplumda kendine yer edinme, kimlik kazanma, kendini gerçekleştirme sürecini başarıyla geçiren ve daha gelişmiş iletişim becerilerine sahip olan bireylerin damgalanma algılarında daha düşük eğilim göstereceği söylenebilir ancak bizim çalışmamızda araştırmaya katılan yükümlülerin yaş ve eğitim düzeyi özellikleri ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Denetimli serbestlik sistemi yükümlülerin ekonomik ve sosyal hayatta tekrar yer edinmesine zemin hazırlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda uyumluluk gösteren bazı çalışmalarda yükümlüler, sistemin sayesinde toplumda daha kolay kabul gördüğünü düşünmektedir (42, 44, 46, 47).

Cezaevi, ekonomik sorunlar ve damgalanma kıskacında yükümlülerin karşılaştıkları sosyal reflekslere ilişkin yapılan bir araştırmada; hükümlülerin cezaevinden tahliye olduktan sonra istihdam ve gelir sağlamaya yönelik girişimlerinde, adli sicil kaydının olumsuz olması nedeniyle, herhangi bir sigortalı işe alınmada güçlük yaşadıkları, işverenlerin suç geçmişi olan birini işe almaktan kaçındığı görülmüştür. Bizim çalışmamızda da "Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel deneyimler" soru formunda, 345 yükümlüye yöneltilen sorulardan en yüksek puan ortalamasının "Kredi, borç ya da herhangi bir lisans başvurunuzun eski hükümlü olmanız sebebiyle reddedildiği oldu mu?" maddesinde görülmektedir. Bu durum, cezaevi sonrası bir iş bulamayan yükümlünün dışlanma ve ayrımcılığa daha fazla maruz kalmamak adına meşru olmayan işlerde çalışmaya yönelmelerine sebep olabilmektedir.

2002 yılında ülkemizde yapılan bir araştırmada; alkol ve madde kullanım oranlarının yüksek olduğu, antisosyal kişilik bozukluğu olan ve olmayan her iki grupta da benlik saygısı ortalama puanlarının düşük olduğu bulunmuştur. Benlik saygısı ortalama puanlarının düşük bulunması, yetersiz ve olumsuz aile ilişkileri içinde yetişme ve yaşamanın, sağlıklı ve yeterli bir özdeşim kuramamanın, sürekli ve uygun destek alamamanın bir sonucu olarak değerlendirilmiştir (58).

Yılmaz (46), ergenlerin suça sürüklenme durumları ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkiyi ve suça sürüklenen ergen grubu ile suça sürüklenmeyen ergen grubu arasında benlik saygısı düzeyi puanları açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda; suça sürüklenen ergenlerin benlik saygısı düzeyi puanlarının suça sürüklenmeyen ergenlerin benlik saygısı düzeyi puanlarından daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmada, anne-baba eğitim durumunun ve aile gelirinin düşük olması ve anne-babanın ayrı olmasının suç ile korelasyon içerisinde olduğu sonucu dikkat çekmektedir.

Kaya (57), madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin kişilik özellikleri, benlik saygısı ve psikolojik semptomları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu özelliklerin sosyodemografik verilere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Bu araştırmaya göre; madde kullanan ergenlerin benlik saygısının daha düşük olduğu; anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite

puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine aynı çalışmada; ergenlerin benlik saygısı ile maddeye başlama yaşı, adli sorun yaşama durumu, göç, anne-baba eğitim düzeyi ve mesleği, kardeş sayısı ve sosyoekonomik değişkenlerden ev durumu, gelir durumu gibi değişkenler arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Yapılan çalışmalar ve denetimli serbestlik kurumunun yaptığı gözlemler ışığında da mahkûmiyet durumunun aile ilişkilerine zarar verdiği, bireyleri olumsuz etkilediği ve özellikle stresli ve mutsuz aile ortamında da yaşamak zorunda kaldıkları ortaya konulmuştur (56, 57). Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, sosyal kabul görmeme kaygısı, bağlanma gereksinimleri yeterli karşılanmayan bireylerde daha fazla görülmektedir ve kaçınmacı bağlanma tarzı benimseyen bu bireylerin yaşadığı stresi içselleştirdiği, reddedilme korkusuyla karşı tarafa güvenmediği ve sosyal izolasyon yaşadığı; bu nedenle ilişkilerinin kuru ve yüzeysel olduğu belirtilmektedir (58-59). Tehdit hissi kişinin hem aile üyelerine hem de sosyal çevresi yani arkadaş grubuna yönelik olabilir. Bizim çalışmamızda, mevcut medeni durumu evli olan 254 yükümlünün genel damgalanma algısı ölçeği puan ortalaması anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. En düşük puan ortalaması ise boşanmış yükümlülerde görülmektedir. Bu durumda, evli yükümlülerin, gerek cezaevi sonrası uyum, gerekse aile içi rollerini yeterince yerine getirememenin verdiği ağır yük sebebiyle, aile içinde eş ve çocukları tarafından daha örseleyici tutumlara maruz kaldığı düşünülmektedir. Çalışmada 39 boşanmış yükümlünün damgalanma algısının en düşük olması ise yükümlünün kaybedecek bir şeyi olmadığı düşüncesiyle umursamaz tutum içinde olduğu varsayımına işaret etmektedir. Çocuk sahibi olma durumu ile antisosyal davranış ve damgalanma algılarının arasındaki ilişkiye baktığımızda, beş ve üzeri çocuğa bakmakla yükümlü olan bireylerde genel damgalanma algısı ölçek puanı ortalamasının yüksek olduğu görülmüştür. Buna göre mevcut medeni durumu evli olan yükümlülerin genel damgalanma algısı ölçek puan ortalaması ile anlamlı ilişki göstermesine ilaveten bu yükümlülerden beş ve üzeri çocuğa bakmakla yükümlü olanlarının aile içi rol süreçlerini sürdürmelerini zorlaştıran ve aile içinde gösterilen örseleyici tutumun yükümlüyü maruz kaldığı damgalanmayı içselleştirmeye sürükleyecek niteliktedir.

Aile ilişkilerinde yaşanan zorluklar aynı zamanda güvenli ve sağlıklı konaklamadan yoksun kalmalarına neden olmaktadır (61). Çalışmamızda bireylerin beşte birinden daha az bir grup bir aile üyesinin sahip olduğu evde yaşadığını

belirtmiş, bu bireylerin damgalanma algılarına ilişkin ölçek puan ortalamaları yüksek bulunmuştur. Buna göre, ev içinde otorite olamayan yükümlüler damgalanma tutumlarına daha fazla maruz kaldığı düşünülmektedir.

Cezaevinden tahliye olduktan sonra hükümlü birey, yakın çevresinden gördüğü dışlayıcı ve örseleyici tutum sebebiyle cezaevi öncesi sosyal yaşamına yeniden uyum sağlayamamaktadır. Bu durum ise, kişinin yalnızlaşmasına veya ait olma ilkesi gereği başka bir sosyal çevre arayışı içine girmesine neden olmaktadır. Kısacası, cezaevinden çıkan birey, toplumun olumsuz önyargılarından kurtulamayarak, her fırsatta "suçlu" etiketiyle damgalanıp toplum tarafından tecrite sürüklenmektedir (62, 63).

Yükümlülerin damgalanma algıları ve antisosyal davranış örüntüleri bakımından elde edilen sonuçlara baktığımızda, yükümlülüğün bireyin günlük yaşamında sosyal uyum sorunu meydana getireceği literatürce desteklenmektedir. Ancak, denetimli serbestlik, hükümlünün, toplum yaşamına yeniden uyum sağlamasını kolaylaştırmayı ve uyumun sürdürülmesini hedeflemektedir (64, 65). Bizim çalışmamızda da denetimli serbestlik yükümlülerinin antisosyal davranış özellikleri ve genel damgalanma algıları ve diğer damgalanma unsurlarına ilişkin eğilimlerinin hem sosyodemografik özelliklerine göre hem de korelasyon analizi sonucunda anlamlı bir ilişki saptanamamış olmasına rağmen bulgular denetimli serbestliğin istenen amaç ve hedefleri ile örtüşmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya dahil edilen katılımcılara bakıldığında, 315'i erkek, 30'u kadın, yaşları 25-38 aralığında değişen 197 kişi, 39-51 aralığında değişen 115 kişi bulunmaktadır. Yükümlülerin çoğunun eğitim düzeyi ortaokul- lise, mevcut medeni durumları ve denetimli serbestlik yükümlüsü olmadan önceki medeni durumları evli, cezaevine girme durumlarına baktığımızda bireylerin üçte biri daha önce cezaevine girmemiş olup, geri kalan üçte ikisi denetimli serbestlik yükümlüsü olmadan önce cezaevi deneyimi yaşamıştır.

Ölçeklerden elde edilen verilere göre yükümlülerin antisosyal davranış özelliği gösterme puan ortalamasının beklenenden düşük olduğu, ancak denetimli serbestlik tedbiri uygulanması süresince veya eski hükümlü olarak sosyal uyumda zorlanma, aile içi rol süreçlerinde bozulma, iş bulma ve istihdam kısıtlılığı ile adli sicil kaydı istenmesi gereken durumlarda açıkça damgalanmaya maruz kaldığı görülmüştür.

Denetimli serbestlik sisteminde yüz yılı aşkın saha deneyimi bulunan İngiltere, denetimli serbestlik koruma ve infaz kurullarında mental kapasite ve ruh sağlığı sorunları bulunan her yaş grubundan bireylerle ilgili çalışma alanlarında, çocuk ergen terapisti ve revir görevlisi sağlık personeli istihdam etmekteyken; rehabilitasyon uygulamalarının etkin sürdürülmesi, birey ve ailenin sürdürülebilir sağlık örüntüleri bakımından güçlendirilmesinde anahtar role sahip psikiyatri hemşiresinin ne yazık ki bu alana özgü yapılandırılmış bir görev tanımlaması bulunmamaktadır.

Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşiresinin sahip olduğu derin profesyonel beceri, denetimli serbestlik sistemindeki bireylere holistik yaklaşım ilkesiyle içinde bulunduğu koşullara uyumunda, fizyolojik ve ruhsal ihtiyaçlarına özgü bakımında, bireyin denetimli serbestlik kapsamında kazandığı tutum ve davranışların sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ve böylelikle suçun tekrarının önlenmesinde sağlıklı bireyden sağlıklı toplumlara ve ideal kamu düzenine kadar uzanan çok güçlü çok yönlü ve hedef odaklı etkiye sahiptir.

Toplum temelli ruh sağlığı hizmetleri kapsamında, koruyucu ve rehabilite edici ruh sağlığı boyutuyla psikiyatri hemşiresinin öncülüğünde,

1. Suç işlemiş bireylerin maruz kaldığı olumsuz tutum ve damgalamaların öngörülmesi,

2. Antisosyal davranışlar açısından risk faktörlerinin belirlenmesi ve risk altında bulunan bireylerin takip edilmesi,

3. Hemşirelik öğrencileri gibi sağlık personeli adaylarının farkındalıklarını güçlendirmek adına eğitimlerin planlanması ve tatbik edilmesi,

4. Aile içi iletişimin güçlendirilmesi ve aile bireylerine her boyutuyla damgalanma algılarına ilişkin farkındalık kazandırılmasına yönelik eğitici seminerler düzenlenmesi,

5. Madde kullanımı sebebiyle tedavi tedbiri uygulanan kişinin tedavi sürecine aile üyelerinin ve zaman zaman arkadaşlarının katılımının sağlanması; bağımlılık ve tedavi süreci hakkında bilgilendirilme yapılması ve onların desteklerinin alınması,

6. Müdürlüklerce yürütülen bireysel görüşme ve grup çalışmaları, boş zaman yapılandırılması, sosyal ve kültürel faaliyetler ve meslek edindirme kursları ve istihdam olanaklarına ilişkin yönlendirme yapılmasının yükümlülerin denetimli serbestlik süresince ve sonrasındaki yaşamlarında da faydalı olacağı düşünülmektedir.

Son olarak, denetimli serbestlik yükümlülerinin psikososyal uyum süreçlerini gözleyerek suça eğilim davranışlarını önleme ve damgalanmayla baş etme becerileri geliştirmelerine yardımcı olması bakımından koruyucu ve rehabilite edici multidisipliner dinamiklerin iş birliğine ve geleceğine ışık tutan bu tür çalışmaların literatürde artması gerekmektedir.

7. KAYNAKLAR

1. Kamer V. Ceza adalet ve infaz sistemi içinde denetimli serbestlik sisteminin önemi. *Adalet Dergisi*, 2008, 31:55-60.
2. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun. Erişim: [http://ceza-bb.adalet.gov.tr/ mevzuat/maddegerekce.doc.]. Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2018.
3. Ak Y, Sayar K. Antisosyal kişilik bozukluğunda sosyobiyolojik etkenler, *Klinik Psikofarmokoloji Bülteni*, 2002, 12:155-158.
4. Özgenç İ. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013, s.781.
5. Crandall CS, Eshleman AA. Justification-suppression model of the expression and experience of prejudice. *Psychology Bulletin,* 2003, 129:414–446.
6. Frost DM. Social stigma and its consequences for the socially stigmatized. *Socialand Personality Psychology Compass,* 2011*, 5* (11):824-883.
7. Johnson R. *Hard time: Understanding and reforming the prison* (3rd ed.). Belmont, 2002, CA: Wadsworth.
8. Major B, O'Brien LT. The social psychology of stigma. *Annual Review of Psychology,* 2005, 56:393-421.
9. Arslanoğlu E. Koşullu Salıverilme ile Tahliye Olmuş Hükümlülerde Damgalanma Algısı ve Damgalanma ile Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2016.
10. Çam O, Çuhadar D. Ruhsal hastalığa sahip bireylerde damgalanma süreci ve içselleştirilmiş damgalanma. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi,* 2011, 2(3):136-140.
11. Cullen FT, Agnew R. *Criminological Theory: Past to Present (Essential Readings).* Second Edition. Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company. 2003.
12. Durnescu I. Probation Skills between Education and Professional Socialization. *European Journal of Criminology,* 2014, Vol. 11 (4), 429-444.
13. Korkmaz A, Kocadaş B. *Toplumsal Sapma, Sapmanın Teorik Temelleri*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2015.
14. Lindberg N, Tani P, Sternberg JH, Appelberg B, Porkka-Heiskanen T. Virkkunen M. Neurological soft signs in homicidal men with antisocial personality disorder. *European Psychiatry*, 2004, 19:433-437.
15. Duwe G, Johnson BR. The Effects of Prison Visits from Community Volunteers on Offender Recidivism. *The Prison Journal*, 2016, Vol. 96(2): 279-303.
16. Matthews G, Zeidner M. The handbook of emotional ıntelligence: Theory, development, assessment and application at home, school and in the workplace. Editors: Reuven Bar-On., James DA. Parker. 2006, San Fransisco: Jossey-Bass A Wiley Company.
17. Whitehead P, Statham R. *The History of Probation: Politics, Power and Cultural Change, 1876 – 2005. 2006.* Crayford: Shaw and Sons.

18. Mahoney JL, Stattin H. Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence*, 2000, 23: 113-127.

19. Lesh KP, Merschndorf U. Impulsivity, aggression, and serotonin: A molecular psychobiological perspective. *Behavioral Sciences and the Law*, 2000, 8:581-604.

20. Çam O, Bilge A. Türkiye'nin batısında yaşayan halkın ruhsal hastalığa ve hastalara yönelik inanç ve tutumlarının belirlenmesi. Yeni Symposium 2011; 49:131-140.

21. Özkan B, Saraç B, Çoban S, Medık K. Kronik ruhsal bozukluğu olan hasta yakıınlarıınıın stigmaya ilişkin görüşleri III. Ulusal ve Uluslararası Katılımlı Psikiyatri Hemşireliği Kongresi, Özet Kitabı. Akçakoca-Düzce: 2009.

22. Arkan B, Bademli K, Duman ÇZ. Sağlık çalışanlarının ruhsal hastalıklara yönelik tutumları: son 10 yılda Türkiye'de yapılan çalışmalar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 2011;3:214-231.

23. Arslantaş H, Gültekin KB, Söylemez A, Dereboy F. Bir üniversite hastanesi psikiyatri polikliniğine ilk kez başvuran hastaların damgalamayla ilgili inanç, tutum ve davranışları, *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 2010;11:11-17.

24. Sağduyu A, Aker T, Özmen E, Ögel K ve ark. Halkın şizofreniye bakışı ve yaklaşımı üzerine bir epidemiyolojik araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2001;12:99-110.

25. Sevük YH. Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım. İstanbul: Beta yayınları, 1998.

26. Schwalbe SC. Toward and integrated theory of probation. *Criminal Justice and Behaviour*, 2012,39:185-201.

27. Walters GD. Predicting institutional adjustment and recidivism with the Psychopathy Checklist Factor scores: A meta-analysis. *Law and Human Behavior*, 2003, 27 (5):541-588.

28. Wheeler JG, George WH, Dahl BJ. Sexually aggressive college males: empathy as a moderator in the "Confluence Model" of sexual aggression. *Personality and Individual Differences*, 2002, 33:759—775.

29. Ashley S, Hampton BT, Conner DA, Douglas A, Darren U, Douglas L. Pathways to treatment retention for individuals legally coerced to substance use treatment: The interaction of hope and treatment motivation. *Drug and Alcohol Dependence*, 2011, 118:400– 407.

30. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete, 28578, 5 Mart 2013.

31. Longshore D, Teruya C. Treatment motivation in drug users: A theory-based analysis. *Drug and Alcohol Dependence*, 2005, 81:179–188.

32. Schöch H. Denetimli Serbestlik Yardımı Ve İnsancıl Ceza Yargısı, (Çev.: Pınar Bacaksız), *Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5, Suç Politikası*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.

33. Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, sayı: 28866, 29 Aralık 2013.

34. Kızmaz Z. Gelişmekte Olan Ülkelerde Suç: Suç Oranlarının Artışı Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme, Mukaddime, 2012, 5:57.

35. Demirbaş T. İnfaz Hukuku, 2.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2008.

36. Karaoğlu M. Başarıya İlk Adım erken müdahale programının 5-6 yaş grubu çocuklarının antisosyal davranışlarına, sosyal becerilerine ve akademik etkinliklerle ilgilenme sürelerine olan etkisi. Doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi. 2011.

37. Kartallar R. Antisosyal Davranış Ölçeği Geliştirmeye Yönelik Bir Çalışma, Doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi. 1996.

38. Özmenler KN. Antisosyal kişilik bozukluğunda suç örüntüsüne göre psikososyal özelliklerin incelenmesi, Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Uzmanlık tezi, Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi. 1995.

39. Öztürk M.O. *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. 9. Baskı. Ankara, Feryal Matbaası. 2002.

40. Güneş B. Denetimli Serbestlik Tedbiri ve Tedavi Kararlarında Uygulanacak Bağımlılık Programının Etkinliğinin Değerlendirilmesi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi. 2010.

41. De Haan A. Social exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation. *Studies in Social and Political Thought*, 2000, 2(2):22-40.

42. Gill S. John S. Social Circumstances of younger Offenders Under Probation Supervision, ACOP, Wakefield. 1993.

43. Demez G, Kart E, Timurturkan M, Ertan C, Cankurtaran S, Aktin S. Yeniden Sosyalleşme ve Toplumsal Bütünleşme Süreçleri: Denetimli Serbestlik Altındaki Bireyler Örneği. 2017.

44. Ebrinç S, Evren C, Başoğlu C, Çetin M. Adli Gözlem İçin Gelen Suçlularda Sosyodemografik Özellikler: Kaygı, Öfke İfadesi ve Benlik Saygısının Kişilik Bozukluğu ile İlişkisinin Araştırılması, *Düşünen Adam*, 2002, 15(2):97-103.

45. Gossop M. Drug Dependence and Self-esteem. International *Journal of the Addictions*, 1976, 11(5):741-753.

46. Gürel Y. Suça Sürüklenen ve Suça Sürüklenmeyen Ergenlerin Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2009.

47. TBMM, Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlü ve Tutuklulara Sunulan Sağlık Hizmetleri Hakkında İnceleme Raporu, 2015.

48. Çubuk YÇ. Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011.

49. Lebel T. Invisinle Stripes Formerly incarcerated persons' perceptions of andresponses to stigma, Thesis of PhD, New York: State University of New York. 2006.

50. Gökpınar M. Sosyal ve kriminal boyutlarıyla çocuk suçluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 2007, 72: 206-233.

51. Ögel K. Çocuk, Suç ve Bireyselleştirilmiş İyileştirme. Çocuk İçin Adalet Projesi, 2014.

52. Nursal N, Ataç S. Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi. Ankara: Yetkin Yayınları, 2006.

53. Akduman AG, Akduman B, Cantürk G. Ergen suçluluğunda kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, 2007, 42: 156-161.

54. Aksoy A, Ögel K. Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 2007, 8: 11-17.

55. Genç Y. Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları-II, Aile ve Çocuklarla Sosyal Hizmet, 8. Ünite, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2016, s.200-220.

56. Avcı M. Yazgının yokluğunda suçun varlığı meselesi ya da ailenin parçalanmasının suçla ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011, 15: 121-140.

57. Kaya Z. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Kişilik Özellikleri ve Benlik Saygısı Açısından Karşılaştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011.

58. Tufan B. Benlik Saygısı Kavramı ve Yaşam Boyunca Benlik Saygısının Gelişimi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1990, 8(1-2-3):29-40.

59. Demez G, Kart E, Timurturkan M, Ertan C, Cankurtaran S, Aktin S. Denetimli Serbestlikte Yeniden Sosyalleşme. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2017.

60. Decarpes P, Durnescu I. Probation and Community Sanctions. G. Bruinsma; D. Weisburd (Ed.), *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice,* 2014, 3957 – 3963. New York: Springer Rereference.

61. Yavuz H. Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemi Içerisindeki Genel Görünümü Üzerine. *Adalet Dergisi*, 2012, 42: 58 – 75.

62. Robinson G, Burke L, Millings M. Probation, Privatisation and Legitimacy. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 2017, 56:137 – 157.

63. Lurigo AJ. Probation and Parole Practices. G. Bruinsma; D. Weisburd (Ed.). *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice,* 2014, 3979 – 3988. New York: Springer Rereference.

64. Ada Ş, Peker A. Tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri uygulamasının etkinliliğinin incelenmesi: Sakarya ili örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, 16:425-438.

65. Altıntoprak AE, Akgür AS. Kitapçıoğlu G, Yüncü Z, Coşkunol H. Denetimli serbestlik olgularının retrospektif analizi: Sosyodemografik özellikler, bireysel ve ailesel bağımlılık ve suç öyküleri ile tedavi yanıtları. *Bağımlılık Dergisi*, 2014, 15:1-9.

8. EKLER

EK-1. Sosyodemografik Veri Toplama Formu

SOSYODEMOGRAFİK VERİ TOPLAMA FORMU

Bu bölümde geçmişiniz ve yaşamınızla ilgili temel sorular sorulacaktır. Lütfen soruları dikkatlice okuyup, içtenlikle cevap veriniz, kişisel bilgileriniz asla paylaşılmayacaktır.

1- DoğumYılınız?

2- Cinsiyet: Erkek ( ) Kadın ( )

3- Yaşamınızın büyük kısmını nerede geçirdiniz?

a) Büyükşehirlerde

b) Kasabada

c) Köyde

4- En son tamamlamış olduğunuz eğitim?

a) İlkokul

b) Ortaokul

c) Lise

d) Yüksekokul/Üniversite

e) Yüksek Lisans

f) Doktora

5- Daha önce hiç cezaevine girdiniz?

Evet ( )

Hayır ( )

* 4. Soruya cevabınız '' EVET'' ise,

6- En son cezaevine ne zaman girdiniz?

Giriş Yılı ……

7- En son cezaevine girme sebebiniz neydi? (Adam öldürme, dolandırıcılık, hırsızlık… vs.)

8- Denetimli serbestik yükümlüsü olmanızın üzerinden ne kadar zaman geçti?

…… yıl ve …….. ay

9- Denetimli serbestlik yükümlüsü olmadan önceki medeni durumunuz nedir?

a) Evli

b) Boşanmış

c) İlişki içerisinde / Nişanlı-Sözlü

d) Bekar/Yalnız

10- Şu anki medeni durumunuz nedir?

a) Evli

b) Boşanmış

c) İlişki içerisinde/Nişanlı-Sözlü

d) Bekar/Yalnız

11- Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

---------- Belirtiniz

12- Şu anda sizinle birlikte yaşayan ya da bakmakla yükümlü olduğunuz çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

---------- Belirtiniz

13- Denetimli serbestlik yükümlüsü olmadan önce düzenli olarak çalıştığınız bir yer ya da bir mesleğiniz var mıydı?

a) Evet çalışmaktaydım

b) Hayır çalışmıyordum.

14- Şu anda nerede yaşamaktasınız?

a) Kendi evim/dairemde

b) Bir aile üyesinin sahip olduğu evde/dairede

c) Bir hotel/motel/pansiyon/apart gibi biryerde

d) Toplu yaşama alanında, sığınma evi vs.gibi

e) Sokakta

f) Diğer …….(Belirtiniz)

15- Denetimli serbestlik yükümlüsü olduktan sonra herhangi bir temel ya da mesleki eğitim programına katıldınız mı?

a) evet katıldım. …….. (Lütfen belirtiniz)

b) hayır katılmadım.

EK-2. Antisosyal Davranış Ölçeği

Aşağıda sıra ile numaralanmış birtakım cümleler bulacaksınız. Her cümleyi sırayla ve atlamadan okuyarak, ŞU ANDA KENDİ DURUMUNUZA GÖRE DOĞRU YA DA YANLIŞ olup olmadığına karar veriniz. Daha sonra her cümleye uygun olan DOĞRU (D) YANLIŞ (Y) seçeneklerinden herhangi birini seçerek işaretleyiniz. Her soruyu cevaplandırmaya çalışınız.

1. Hayatta kötülükler hep beni bulur.	(D)	(Y)
2. Ailem sürekli beraber olduğum kimselerden çoğu zaman hoşlanmıyor.	(D)	(Y)
3. Bedenimin bazı yerlerinde uyuşukluk hissederim.	(D)	(Y)
4. Çoğu zaman hayat benim için bir yüktür.	(D)	(Y)
5. Her şey bana tek düze ve değişmiyor gibi geliyor.	(D)	(Y)
6. Bazen biriyle yumruk yumruğa kavga etmeyi isterim.	(D)	(Y)
7. Ailem seçtiğim (veya seçmek istediğim) mesleği beğenmiyor.	(D)	(Y)
8. Hakkımda çok olumsuz konuşulduğundan eminim.	(D)	(Y)
9. Başıma ne gelirse gelsin aldırış etmiyorum.	(D)	(Y)
10. Kendimi cezayı hak etmiş suçlu bir insan olarak görüyorum.	(D)	(Y)
11. Sonradan pişman olacağım söz ya da hareketlerden korktuğum için, zaman zaman bazı kimselerden uzaklaşırım.	(D)	(Y)
12. Ciddi konular üzerinde verilen konferansları dinlemekten hoşlanırım.	(D)	(Y)
13. Çoğu kez sebepsiz yere cezalandırıldım.	(D)	(Y)
14. Çoğu zaman mutluyumdur.	(D)	(Y)
15. Akrabalarımın hemen hepsi bana karşı anlayış gösterir.	(D)	(Y)
16. Bana bazı tertipler kurulduğuna inanıyorum.	(D)	(Y)
17. Acayip ve tuhaf düşüncelerim vardır.	(D)	(Y)
18. Bugünlerde artık hiç ilerleme umudum kalmamış gibi hissediyorum.	(D)	(Y)
19. Bazen içimden bir şeyler kırmak isteği geçer.	(D)	(Y)
20. Dersten kaçtığım için ara sıra müdüre gönderildiğim oldu.	(D)	(Y)
21. Gerektiği gibi bir hayat yaşayamadım.	(D)	(Y)
22. Başka bir şey yapmaktansa çoğu zaman oturup hayal kurmayı severim.	(D)	(Y)
23. Cinsel yaşamımdan memnunum.	(D)	(Y)
24. Her zaman doğruyu söylemem.	(D)	(Y)
25. Tartışmalarda çabucak yenilirim.	(D)	(Y)
26. Bazen kendimi ya da bir başkasını incitmek zorundaymışım gibi hissederim.	(D)	(Y)
27. İnsan rüyalarını anlamaya çalışmalı ve kendini onlara göre ayarlamalıdır.	(D)	(Y)
28. Bazen beni rahatsız edecek kadar iyi işitirim.	(D)	(Y)
29. Kimse beni anlamıyor.	(D)	(Y)
30. Çoğu zaman kendimi hüzünlü ve üzgün hissederim.	(D)	(Y)
31. Başkaları kadar mutlu olmayı isterdim.	(D)	(Y)
32. Çok defa benden daha bilgisiz olanlardan emir alarak çalışmak zorunda kaldım.	(D)	(Y)
33. Çoğu zaman büyük bir hata ya da kötülük yaptığım duygusuna kapılırım.	(D)	(Y)
34. Çok içki kullandım.	(D)	(Y)
35. Bana karşı mümkün olan anlayış gösteriliyor.	(D)	(Y)
36. Bana kötülük etmek isteyen biri veya birileri var.	(D)	(Y)
37. Başkaları engel olmasaydı daha çok başarılı olurdum.	(D)	(Y)

EK-3. Genel Damgalanma Algısı Ölçeği

GENEL DAMGALANMA ALGISI ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki sorular toplumun genel olarak hükümlülere karşı olan tutumu hakkındaki düşüncelerinize yer verilmek istenmiştir. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyun ve size en uygun olan cevaplardan birini seçiniz.

Kesinlikle Katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Biraz Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**
1	**2**	**3**	**4**	**5**

		1	**2**	**3**	**4**	**5**
1-	İnsanlar eski hükümlülerin güvenilmez olduklarını düşünürler.					
2-	İşverenler işinde iyi olan bir eski hükümlüyü işe alabilirler.					
3-	İnsanlar cezaevine girmiş bir kişiyi tehlikeli olarak görürler.					
4-	Toplum genel olarak eski hükümlüler hakkında pozitif bir tutum içerisindedir.					
5-	İnsanlar eski hükümlülerle herhangi bir ilişki içerisinde olmak istemezler.					
6-	Eski hükümlüler toplumda ayrımcılığa uğrarlar.					
7-	Toplum eski hükümlülerin dürüst insanlar olabileceğini düşünürler.					
8-	Toplum eski hükümlüleri hor görme eğilimdedir.					
9-	İnsanlar eski hükümlülerden korkarlar.					

EK-4. Yakın Zamanda Yaşanan Damgalanma Deneyimleri Ölçeği

YAKIN ZAMANDA YAŞANAN DAMGALANMA DENEYİMLERİ

Aşağıdaki soru bir eski hükümlü olarak yakın geçmişte yaşadığınız deneyimlerinizle ilgilidir. Lütfen soruyu dikkatlice okuyun ve size en uygun olan cevabı işaretleyiniz.

1- Son üç ayda ya da cezaevinden çıktığınız andan itibaren (üç aydan az ise) eski bir hükümlü olduğunuz için çevrenizden olumsuz davranışlar ya da tutumlar hissettiniz mi?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Sürekli
1	2	3	4	5

2- Son üç ayda ya da cezaevinden çıktığınız andan itibaren (eğer üç aydan az ise) eski bir hükümlü olarak açıkça ayrımcılığa uğradığınız oldu mu?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Sürekli
1	2	3	4	5

EK-5. Dışlanma ve Ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler Soru Formu

DIŞLANMA VE AYRIMCILIĞA DAİR KİŞİSEL DENEYİMLER ÖLÇEĞİ

Yapılan bazı araştırmalar eski hükümlülerin cezaevinden çıktıktan sonra aşağıdaki gibi bazı sorunlarla karşılaştığını göstermektedir. Aşağıdaki durumlardan bazılarına maruz kaldıysanız lütfen belirtiniz.

Hiçbir zaman	**Nadiren**	**Bazen**	**Sıklıkla**	**Sürekli**
1	**2**	**3**	**4**	**5**

		1	**2**	**3**	**4**	**5**
1-	Deneyiminiz ya da yeterliliğiniz olmasına rağmen cezaevine girmiş olduğunuz için iş başvurularında kabul edilmediğiniz ya da işinize son verildiği oldu mu?					
2-	Eski hükümlü olduğunuz için kalacak yer bulamama, daire kiralayamama durumunuz oldu mu?					
3-	Kredi, borç ya da herhangi bir lisans başvurunuzun eski hükümlü olmanız sebebiyle reddedildiği oldu mu?					
4-	Cezaevinde geçirdiğiniz süre sebebiyle sizden uzaklaşan ya da görüşmeyi kesen arkadaşlarınız oldu mu?					
5-	Herhangi bir sosyal aktiviteden eski hükümlü olduğunuz için dışlandığınız oldu mu?					
6-	Eski hükümlü olduğunuz öğrenildiği zaman diğer insanların uzak durduğu ya da dışladığı durumlarla karşılaştınız mı?					
7-	Yazılı başvurularda (iş, ev, okul vs. gibi) aleyhinizde olacağını düşündüğünüz için eski hükümlü olduğunuzu belirtmekten kaçındığınız zamanlar oldu mu?					

EK-6. Etik Kurul Kararı

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ...Sağlık Bilimleri... ~~Fakültesi~~/Enstitüsü.....Hemşirelik..... bölümü ~~akademisyenlerinden~~ / öğrencilerinden.....Kabaca...Mina...AŞ.BAK...'in, ...Denetimli...Sağlık...Bakımı...Uygulanarak Cezanın İnfazı Gerçekleştirilen Tabakalılerde...Antisosyal...Davranış...Özellikleri...ve...Hemşirelik...araştırması değerlendirilmiştir. *(Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)* Ağrının İncelenmesi

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. ☑

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. ☐

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. ☐

AYBÜ ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2018-234
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	21.06.2018
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	28.06.2018-37
Yer	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

		İMZA
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	**Başkan**	
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR	**Bşk. Yrd.**	
Prof. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM	**Üye**	
Prof. Dr. Seldağ GÜNEŞ PESCHKE	**Üye**	
Dr. Öğr. ÜyesiÖzge GÖKBULUT ÖZDEMİR	**Üye**	
Dr. Öğr. ÜyesiFatma DOĞAN GÜZEL	**Üye**	
Dr. Öğr. ÜyesiBehlül TOKUR	**Üye**	
Dr. Öğr. ÜyesiŞule KAYA	**Üye**	
Dr. Öğr. ÜyesiBirgül ÖZKAN	**Üye**	

15

EK-7. Kurum İzni

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 46985942/91/15793 28/01/2019
Konu : Tez İzin Talebi

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi :02.01.2019 tarihli ve 77704820-605.01-E.19 sayılı yazı.

İlgi yazı ve eki ile; Enstitünüz bünyesinde Hemşirelik Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Rabia Mina ABBAK'ın Dr. Öğr. Üyesi Birgül ÖZKAN'ın danışmanlığında yürütülen "Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı Gerçekleştirilen Yükümlülerde Antisosyal Davranış Özellikleri ve Damgalanma Algısının İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde 1 Şubat-30 Nisan 2019 tarihleri arasında 350 (üçyüz elli) denetimli serbestlik yükümlüsüne "Sosyodemografik Veri Toplama Formu", "Antisosyal Davranış Ölçeği", "Genel Damgalanma Algısı Ölçeği (GDA)", "Kişisel Damgalanma Algısı Ölçeği (KDA), "Yakın Zamanda Yaşanan damgalanma Deneyimleri Soru Formu (YZYDD)", "Dışlanma ve ayrımcılığa Dair Kişisel Deneyimler Ölçeği (DADKD)"nin uygulayabilmesi için izin talebinde bulunduğu bildirilmiştir.

Bu kapsamda ilgi yazı ve ekleri incelenmiş olup; Rabia Mina ABBAK'ın Dr. Öğr. Üyesi Birgül ÖZKAN'ın danışmanlığında, ses kaydı ve görüntü alınmadan, yükümlülerin kimlik bilgileri gizli tutularak ve bilgiler basında paylaşılmadan, çalışma esnasında müdürlüğün işleri aksatılmadan, tez çalışması jüriye sunulmadan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne gönderilmesi ve Genel Müdürlükten onay alınmadan çalışmanın hiçbir şekilde kullanılmaması ve yayımlanmaması koşullarıyla Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde bulunan yükümlülere, belirtilen tarihler arasında söz konusu form ve ölçekleri uygulaması uygun bulunmuştur.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Yılmaz ÇİFTCİ
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

*Bu evrak elektronik imza ile imzalanarak EVS üzerinden gönderilmiş.

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı
Koruma Kurulları ve Mağdur Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü
Anafartalar Mah. Kazım Karabekir Cad. No:70/3 06050 Altındağ-ANK
Telefon: (0312) 503 05 76 Faks: (0312) 223 93 44 e-posta: ds.ikmdhm@adalet.gov.tr. Elektronik Ağ

UYAP Bilişim Sisteminden bu evrakın aslına (http://vatandas.uyap.gov.tr) adresinden KC12q9N - PUaOOrI - a6NI0TJ - WLWGCF kodu ile ulaşılabilir.

EK-8. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Rabia Mina Abbak
Doğum tarihi	: 02.05.1989
Doğum yeri	: Almanya
Medeni hali	: Bekar
Uyruğu	: T.C.
Adres	: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ankara
Tel	: -
Faks	: -
E-mail	: mina.abbak@lokmanhekim.edu.tr
EĞİTİM	
Lise	: Denizli Anadolu Lisesi
Lisans	: Fatih Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
Yüksek lisans	: -
Doktora	: -
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: YÖKDİL: 65